

PARLAMENTĀRU (PARLAMENTĀRISKU) IZMEKLĒŠANAS KOMISIJU STATUSS UN TO LOMA VALSTS PĀRVALDĪBĀ

Dr.iur. **Ringolds Balodis**, Latvijas Universitātes profesors

Latvijas parlaments *ad hoc* sevišķos un ārkārtējos gadījumos var iecelt speciālas izmeklēšanas komisijas (*fr. commissions d'engûete*). Satversmes¹ 26. pants tās nosauc par "parlamentāriskām izmeklēšanas komisijām". Nepareizi būtu teikt, ka pilnīgi visu parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbs būtu uzskatāms par bezrezultatīvu,² taču lielākoties tās savu darbu ir beigušas bez būtiskiem rezultātiem. Līdzīgs viedoklis dominē arī sabiedrībā. Rezumējot to, jāsecina, ka, neskatoties uz atsevišķiem izņēmumiem, izmeklēšanas komisiju darbs "nav iedvesmojošs"³ un labākajā gadījumā komisijas ir savdabīgs deputātu "pašizglītošanās" veids. Sabiedrība nekad nesaņem skaidras atbildes uz to mokošiem jautājumiem, un kārtējo reizi tiek apliecināta parlamentāriešu nespēja lietderīgi izmantot savas tiesības.⁴ Komisiju dibināšanu vienmēr pavada skaļi paziņojumi par to, ka beidzot tieši šī parlamentārā izmeklēšana kļūs par pirmo, kas savu darbu beigs ar taustāmu rezultātu.⁵

Foto: Boriss Koļesņikovs

Parlamentāro izmeklētāju mērķis ir politiski novērtēt notikumu un inkriminēt vainu, tālāk jautājumu nododot tiesībsargājošo iestāžu ziņā.

Komisiju darbību iezīmē nepārtraukti savstarpējie ķīviņi un pat savstarpēji apvainojumi, tādēļ nav pārsteigums, ka arī plašsaziņas līdzekļi savos vērtējumos par parlamenta izmeklēšanām ir skarbi.

Parlamentārās izmeklēšanas komisijām tiek veltīti šādi raksturojumi. Tās ir "izrādīšanās komisijas",⁶ "opozīcijas publiska pozicionēšanās",⁷ kurām "nav un nekad nav bijusi nekāda jēga".⁸ "Darbības rezultāts ir apaļa, nerezultatīva nulle",⁹ bet "gala ziņojumos praktiskus ieteikumus atrast ir diezgan grūti".¹⁰ Par spīti tam, ka dažas no komisijām "lidušas no ādas laukā", lai darbs būtu produktīvs un rīkojušas sēdi pēc sēdes (piemēram, 2001. gadā vienā dienā sēdes tika sarīkotas pat veselas trīs izmeklēšanas komisijas),¹¹ arī paši politiķi izmeklēšanas komisijas dēvē par "pļāpātuvēm" (*Solvita Ābolčiņa*),¹² "čika kalējiem" (*Gundars Bērziņš*),¹³ "tautas universitāti", kur deputāti par valsts naudu izglītojas tieslietās (*Ilma Čepāne*).¹⁴ Pat opozīcijas politiķi ir atzinuši, ka "neviens parlamentārās izmeklēšanas komisija nekad neesot darbojusies lietderīgi" (*Valērijs Agešins*),¹⁵ jo tās ir vien "politiska paspēlēšanās" (*Gunārs Kūtris*).¹⁶ Profesionālu viedoklis ir vēl skarbāks – parlamentārā izmeklēšana patiesībā ir "klaudzināšana pa sliedēm, izliekoties, ka brauc tramvajs, kas patiesos darba darītājus vien traucē, jo atrauj no darba [...]".¹⁷

Skepei pret parlamentāru izmeklēšanu ir savs pamats: parasti komisijas savu darbu sāk ar apņēmību vainīgos sodīt, taču noslēdz klusi un bez būtiskiem rezultātiem. Jau pirmajām parlamenta izmeklēšanas komisijām tika pārņemts, ka tās bezmērķīgi darbojas, izdomājot sev bezjēdzīgus un neskaidrus uzdevumus, kuru dēļ tās ne tikai nepalīdz, bet pat traucē atbildīgajām valsts iestādēm izmeklēt dažādus noziegumus.¹⁸ Kāpēc liela daļa parlamenta izmeklēšanu ir beigusies bez redzamiem rezultātiem? Kādus rezultātus vispār mēs varam sagaidīt no šīm izmeklēšanām? Varbūt pati izmeklēšanas uzsākšana ir vienlaikus arī rezultāts? Vai pie parlamentāro izmeklēšanu sliktās kvalitātes pie vainas ir Saeimas analītiskā dienesta trūkums, parlamentāro komisiju sliktais nodrošinājums, vai varbūt neefektivitāte

slēpjas pašā parlamentārās izmeklēšanas komisiju juridiskajā konstrukcijā? Meklējot atbildes, rakstā mēģināts noskaidrot konstitucionālo loģiku parlamentārās izmeklēšanas komisijām, kā arī, analizējot parlamentāro izmeklēšanu, tiek aplūkots komisiju praktiskais lietojums, kā savulaik latīņi mēdz teikt *verba volant, scripta manent* – vārdi aizlido, bet uzrakstītais paliek. Kas paliek pēc parlamentārās izmeklēšanas komisiju darba?

1. Parlamenta kontroles funkcija darbībā – parlamentārā izmeklēšana

Lai arī mūsdienās izpildvaras gatavoto normatīvo aktu apjoms sāk būtiski pārsniegt parlamenta iniciētos likumprojektus un sāk parādīties runas par parlamenta lomas vājināšanos,¹⁹ likumdošana ir parlamenta primārā funkcija. Uzskaitot parlamenta galvenās funkcijas,²⁰ kā pirmā ir norādāma likumu pieņemšana jeb likumdošanas funkcija.²¹ Likumdošana ir darbība, kuras rezultātā tiek izdotas, grozītas, atceltas vai atzītas par spēku zaudējušām tiesību normas. Likumdošanas process ir sevišķa procesuālā kārtība, kādā Saeima panāk to, ka iepriekš sagatavots likumprojekts kļūst par likumu, tas ir, par normatīvu aktu, kas ieņem noteiktu vietu normatīvo aktu sistēmā. Pildot šo funkciju, parlaments rūpējas par likumu pilnveidošanu (normatīvā regulējuma nepilnību atklāšanas un novēršanas pienākums)²² un seko, vai likumi tiek pildīti pareizi.²³

Otrā parlamenta funkcija, kas pakārtota likumdošanai,²⁴ ir valsts budžeta pieņemšana. Satversmes tiesa²⁵ šo funkciju apzīmē kā politiski saimniecisku.

Trešā parlamenta funkcija ir izpildvaras un tiesu varas organizācijas darbs.

Ceturrtā likumdevēja funkcija ir izpildvaras un tiesu varas kontrole. Likuma normu radīšanas process, valsts budžeta apstiprināšana,²⁶ valdības vadītāja vai tiesu varas amatpersonu apstiprināšana arī ir kontroles elementi. Parlamentam ir “pārsvara iespējas pār valdību”,²⁷ un, protams, uzklauzot ministru, Ministru prezidenta vai bankas vadītāja un citus parlamenta vai valdības ieceltu amatpersonu ziņojumus, kontrole vienmēr būs klātesoša. Patiesībā kontrole caurvij visas parlamenta darbības, tomēr iepriekšminētās funkcijas pildot, galvenais uzdevums ir nevis kontrole, bet kāds cits uzdevums. Runājot par parlamentāro kontroli ir jānorāda, ka Latvijas konstitucionālismā nav impīčmenta procedūru²⁸ tradīciju. Tās nav pat Valsts prezidentam, tādēļ iepriekšminētās kontroles iespējas nav un nevar būt izmantotas pilnvērtīgi. Valsts pārvaldes kontroles funkcija izriet no demokrātiskās valsts varas dalīšanas principa, kas ir komplekss mehānisms, kura būtība ir triju varu (likumdevēja,

izpildu un tiesu vara) funkcionālā pamatdalījuma.²⁹ Varu dalīšanas princips darbībā izpaužas arī, kā uzskaitīto trīs varu līdzdarbošanās, krustošāns un pārklāšanās simbioze, tā būtība ir uzraudzīt citam citu, lai tautas vara nekļūtu par atsevišķa indivīda, iestādes vai varas atzara nepamatotu prerogatīvu.

Varas dalīšanas koncepcijas ievērošana demokrātiskai valstij nav pašmērķis, bet gan nepieciešamība, jo “līdzsvara un atsvara” realizācija nodrošina institucionālo stabilitāti un novērš varas uzurpāciju. Valsts pienākums ir darīt visu, lai vienam un tam pašam orgānam nepiemistu vairāku varu pazīmes. Piemēram, lai parlaments nekļūtu par tiesu vai tiesa nesāktu pieņemt likumus, kuri noteiktu, kā tiesāt, u.c. Daudzu pēdējos divdesmit gados pieņemto konstitūciju tekstos varas dalīšanas princips ir tieši ierakstīts konstitūcijā. Tādējādi varas dalīšana vienlaikus ir gan konstitūcijas norma, gan vispārējs tiesību princips. Kā piemēru var minēt Polijas konstitūcijas 10. panta pirmo daļu, kas nosaka, ka Polijas valsts iekārta balstās uz likumdošanas, izpildvaras un tiesu varas nodalīšanu un līdzsvaru. Latvijas Republikas Satversmes tekstā atšķirībā no citu valstu konstitūcijām varas dalīšanas principu tieši nevar izlasīt, taču atsevišķos pantos ir skaidri redzama varas dalīšanas principa klātesamība. Minēto var secināt arī no lakoniskā Satversmes 1. panta.³⁰

Valdības pienākums ir atskaitīties parlamenta priekšā par paveiktajiem darbiem. Četrkārtējais britu premjers Viljams Gladstons (*William Ewart Gladstone*) savulaik Lielbritānijas Pārstāvju palātai, diskutējot par izpildvaras veicamajiem darbiem, esot norādījis, ka parlamenta pienākums ir nevis valsti pārvaldīt, bet prasīt atskaiti no tiem, kas valsti pārvalda! Parlamentārā kontrole ikdienā parādās Saeimas patstāvīgo komisiju sēdēs, jo, likumprojektus pilnvērtīgi izskatot,³¹ jāuzklauza izpildvaras pārstāvji.³² Parlamentārās kontroles līdzekļi ir deputātu pieprasījumi, jautājumi³³ un izmeklēšanas komisijas.³⁴ Jautājumus un pieprasījumus var uzskatīt par politiskiem, nevis juridiskiem instrumentiem,³⁵ savukārt parlamentārās izmeklēšanas komisijas ir “reālāks kontroles” līdzeklis.³⁶ Visefektīvāk Saeimai piešķirtās tiesības pārbaudīt izpildvaras darbību tiek realizētas parlamentārās izmeklēšanas ceļā.³⁷ Latvijā parlamentārās izmeklēšanas komisijas salīdzinājumā ar deputātu jautājumiem ir retāk izmantots kontroles veids.

Statistika liecina, ka vidēji Saeimā darbojas viena parlamentārās izmeklēšanas komisija, bet pieprasījumi un jautājumi valdības locekļiem tiek uzdoti regulāri. Tā, piemēram, 2011. gadā deputāti iesniedza trīs pieprasījumus: viens adresēts Ministru prezidentam, otrs ārlietu ministram un trešais ekonomikas

ministram. Šai pašā gadā iesniegti arī 23 deputātu jautājumi.

Jāatzīmē, ka Latvijā parlamentārās izmeklēšanas komisijas lielākoties ir opozīcijas partiju veidotas un vadītas,³⁸ jo Saeimai ir jānosaka tāda darba kārtība, kas, realizējot vairākuma gribu, vienlaikus garantē arī mazākuma tiesības un nodrošina Saeimas darba efektivitāti.³⁹ Valdība, kuru vada koalīcijas partijas, ikvienu jautājumu var noskaidrot pie valdības, kamēr opozīcijas iespējas ir ļoti ierobežotas. Atcerēsimies, ka valdība, lai gan ir atbildīga parlamenta priekšā, savu funkciju realizācijā nav pakļauta parlamentam.⁴⁰ Parlamenta vairākuma izveidotā izpildvara par savu darbu ir politiski atbildīga visa parlamenta priekšā. Parlaments ir tiesīgs pārbaudīt izpildvaru, taču vairākumam, kas veido valdību, šaubas par tās darbību rodas vien starpfrakciju konkurences ietvaros un tiek organizēti slāpētas ar koalīcijas līgumiem un parlamentāro disciplīnu. Šā iemesla dēļ parlamenta mazākuma kontrolei ir lielāka uzticamība, jo tā balstās "dabiskajā nepatikā pret valdību". Lai šāda mazākuma virzīta izmeklēšana nebūtu subjektīva – vairākuma rokās ir izšķirošais balsojums par izmeklēšanas galarezultātu. Jāatceras: diezin vai vairākums demokrātiskā valstī ir gatavs slēpt nozieguma pēdas, ja tiek uzrādīti neapšaubāmi vai ļoti ticami pierādījumi, pat ja tie nāk no opozīcijas izmeklēšanas secinājumiem.

Parlamenta izmeklēšanai par izpildvaras rīcību saknes saskatāmas parlamentārisma attīstības pirmsākumos. Parlaments pirms septiņsimt astoņsimt gadiem bija kārtu pārstāvniecības institūcija, kas izskatīja, izmeklēja un sprieda tiesu locekļu starpā. Mūsdienās parlamenti vairs nevienu netiesā, taču darbojas parlamentārās izmeklēšanas institūts, kas ir ieviests lielā daļā pasaules valstu parlamentu.⁴¹ Sevišķi atzīmējama parlamentārā izmeklēšanā ir ASV prakse, kura pilnībā izkristalizējās jau pagājušā gadsimta vidū⁴² un ir lielisks piemērs arī mums, kā pareizi to veikt. ASV spēcīgo prezidentālo izpildvaru uzrauga parlaments ar komisiju starpniecību. Latvijā komisijas, kuras parlamentā tiek veidotas ar uzdevumu izmeklēt kādu izpildvaras rīcību, darbojas vēl pirms Satversmes pieņemšanas,⁴³ kā arī valstiskuma atjaunošanas, taču pirms Satversmes atjaunošanas.⁴⁴ Jāatzīmē, ka tiesību teorijā likumdevēja tiesības uz izmeklēšanu veikšanu nekad nav tikušas apšaubītas un tas apliecināts arī atsevišķu valstu konstitucionālo kontroles institūciju spriedumos.⁴⁵

2. Satversmes 26. panta saturs un ģenēze

Saskaņā ar Satversmes 26. pantu Saeima ieceļ izmeklēšanas komisijas pēc 1/3 Saeimas locekļu prasības. Parlamenta mazākums tādējādi realizē

kontroles tiesības pār valdības darbu.⁴⁶ Parlamenta vairākums veido un attiecīgi balsta valdību, tādēļ nespēj būt objektīvs pret savu veidojumu. Latvijas regulējums līdzinās Vācijā pastāvošajam, kur parlamentam ir pienākums izveidot izmeklēšanas komisiju, ja opozīcija to pieprasa. Saeimas balsojums par komisijas izveidošanu ir formalitāte,⁴⁷ jo konstitucionālais likumdevējs nav paredzējis parlamenta vairākuma tiesības ietekmēt izmeklēšanas komisiju izveidošanu. Ir jāatzīmē, ka Latvijas un Vācijas konstitucionālā pieeja parlamentārās izmeklēšanas komisijām ir netipiska. Lielākoties pasaulē un Eiropā parlamentārās izmeklēšanas komisijas, līdzīgi kā patstāvīgās komisijas, tiek veidotas ar vienkāršu balsu vairākumu. Daļā valstu konstitūcijās tiek noteiktas parlamenta tiesības izveidot komisijas (piemēram, Somijas konstitūcijas 37. pants un Spānijas konstitūcijas 75. pants), nepieminot *ad hoc* komisijas kā kategoriju, kamēr lielā daļā valstu konstitūciju tiek noteikta vien šādu komisiju izveidošanas iespējamība (piemēram, Rumānijas konstitūcijas 64. panta 4. daļa, Itālijas konstitūcijas 82. pants, Bulgārijas konstitūcijas 79. panta trešā daļa, Polijas konstitūcijas 111. pants u.c.), gan nenosakot no pārējām komisijām atšķirīgu izveidošanu. Ir valstis, kur parlamenti ir divas palātas un izmeklēšanas komisijas var izveidot abas palātas (Itālijas konstitūcijas 82. panta pirmā daļa). Ir valstis, kuru pamatlikumos (piemēram, Turcijas konstitūcijas 100. pants, Čehijas konstitūcijas 30. panta pirmā daļa) ir atsevišķi runāts gan par šādu komisiju izveidošanas procedūru, gan par deputātu skaitu, kāds nepieciešams, lai rosinātu to izveidi, nekādas priekšrocības nepiešķirot.⁴⁸

Satversmes sapulcē, apspriežot Satversmes 26. pantu, Fēliks Cielēns secināja, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijām piekrit liela nozīme valsts un sabiedriskā dzīvē, caur kurām vislielākā mērā izpaužas parlamentam piešķirtās tiesības pārbaudīt izpildu varas darbību.⁴⁹ Satversmes sapulcē diskusijas par minēto Satversmes normu bija vētrainas un saistīja daudz tautas priekšstāvju uzmanību. Strīdi bija gan par parlamenta tiesībām izmeklēt izpildvaras darbu, gan par šādu izmeklēšanu ierosināšanas tiesību piešķiršanu opozīcijai. Pats parlamentārās izmeklēšanas komisiju modelis pārņemts no tolaik modernākās Eiropas konstitūcijas – Vācijas 1919. gada tā sauktās Veimāras republikas konstitūcijas. Vācijas konstitucionālā prakse, kas pieļāva vienai piektdaļai deputātu tiesības izveidot parlamentārās izmeklēšanas komisiju, bija dzinulis un arguments līdzīga regulējuma iekļaušanai arī Latvijas jaunajā pamatlikumā.⁵⁰ Latvijas konstitucionālais likumdevējs, izmeklēšanas komisiju izveidošanu atstājot mazākuma ziņā, tiesības

izveidot gan piešķīra nevis piektdaļai, bet trešdaļai parlamenta deputātu.⁵¹ Salīdzinot Satversmes 26. pantu ar Vācijas Pamatlikuma 44. pantu un Veimāras konstitūcijas 34. pantu, ir skaidri saskatāms regulējuma pirmsākums. Mūsdienās, lai Bundestāgā uzsāktu parlamentāro izmeklēšanu, ir nepieciešama ceturtdaļa, nevis piektdaļa deputātu, kas joprojām ir liberālāk nekā Latvijā.

Nepareizi būtu teikt, ka pilnīgi visu parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbs būtu uzskatāms par bezrezultatīvu.

Satversmes sapulcē sevišķi dedzīgi Satversmes 26. pantu aizstāvēja sociāldemokrāti, kuri, kā zināms, pirmajā neatkarības laikā apzināti turējās opozīcijā. Zemnieku savienība turpretī mēģināja panta redakciju izgrozīt, lai šādas tiesības mazākumam nebūtu. Ievērojams latviešu sabiedriskais darbinieks, Satversmes sapulces deputāts Jānis Goldmanis piedāvāja šādu 26. panta redakciju: "Valsts Saeimai ir tiesība iecelt noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas." Ja redakcija tiktu atbalstīta, tā pilnībā pārgrozītu konstitūcijas normu. Piedāvātā redakcija noteica, ka Saeimas pozīcija, nevis opozīcija būtu izmeklēšanas rosinātāja. Par J. Goldmaņa priekšlikumu bija nodotas 62 balsis, pret bija 64 un atturējās viens deputāts. Priekšlikums izmeklēšanas komisijas nodot vairākuma ziņā tika noraidīts,⁵² lai gan iemesli, kas tika klāstīti Satversmes sapulcē, bija visai pamatoti.

Pirmkārt, šādām "opozīcijas komisijām", pēc skeptiķu domām, pietrūks "pilnvaru un kapacitātes", lai patiešām ko izmeklētu. Deputāti bija skeptiski par izmeklēšanas komisiju pilnvaras aprakstīšanu likumos!⁵³ Parlamentāro izmeklētāju darbība, kā atsevišķi Satversmes sapulces deputāti uzskatīja, neapšaubāmi sadursies ar pilnvaru trūkumu, taču tās atrunāt likumā nozīmētu radīt tiesībsargājošām iestādēm konkurējošu institūciju, kas viestu sajukumu. Satversmes sapulces deputāts Arveds Bergs, kuram bija pieredze iekšlietu ministra darbā (Latvijas Republikas pagaidu valdības iekšlietu ministrs no 1919. gada līdz 1921. gadam), norādīja: "Kārtīga izmeklēšana var notikt tikai ar kārtīgām priekš tam radītām iestādēm."⁵⁴ Viņš palika pie ieskata, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijas ir "ārkārtīgs līdzeklis", jo parlamenta komisija ir izmeklēšanai ļoti nederīgs un smags aparāts.⁵⁵

Otrkārt, Satversmes sapulces deputātu daļa pieļāva, ka opozīcijas "uzstieptas" komisijas ne valsts iestādes, ne amatpersonas, ne arī privātpersonas nerespektēs. Savukārt bez autoritātes šādas komisijas nevar cerēt uz

rezultatīvu izmeklēšanu. Satversmes sapulces deputāts Ādolfs Klīve par to ir teicis: "(...) ja mēs paskatāmies uz praktisko pusi, tad mēs nonākam pie tā, ka (...) šīm komisijām (...) vajag būt autoritatīvām iestādēm un tās nevar būt autoritatīvas, kad viņas ir ieceltas ar 1/3 balsu no Satversmes sapulces. Tādas komisijas var radīt, cik vajadzīgs, pie valdības, pie kabineta, pie dažādiem resoriem. Pie Satversmes sapulces tādi komisijai, kas būs iecelta no 1/3, bez šaubām, autoritātes nebūs. Arī praktiski viņa nevar garantēt mums kaut kādus panākumus, ja viņa būs iecelta tādā piespiedu kārtā no ļoti maza vairākuma pret 2/3 gribu."⁵⁶

Neskatoties uz minētajiem apsvērumiem, kas apšaubīja kā parlamentāro izmeklēšanu, tā arī šo tiesību ielikšanu parlamentārās opozīcijas rokās, Satversmes sapulcē izskanēja arī pretēji viedokļi, kas bija pārsvarā. F. Cielēns par komisijām, kas tiks izveidotas saskaņā ar Satversmes 26. pantu, izteicās, ka tās būs kā palielināmais stikls (pavairojamā glāze), kas nodrošinās "dažu plankumu konstatēšanu valsts dzīvē" jeb "faktisku iespējamību ieskatīties valsts aparāta darbībā".⁵⁷ Andrejs Petrēvics paziņoja, ka parlamentāro komisiju būtība Latvijas parlamentārajā iekārtā slēpjas opozīcijas tiesībās pārbaudīt valdības paveikto, nevis inkriminēt kādu noziedzīgu nodarījumu: "[...] tas nebūt nenozīmē, ka katrā ziņā mazākumam ir vajadzīgs jau pierādīt kādas nelikumības vai ko tamlīdzīgu. Mazākumam jādod tikai iespēja pārliecināties."⁵⁸ Komisijai ir jāpārliecinās, vai valdība attiecīgā lietā ir darījusi visu, ko varējusi. Pārliecināšanās par valdības darba kvalitāti joprojām ir galvenais šādu komisiju darbības pamatprincips,⁵⁹ jo, jau Satversmi izstrādājot, bija skaidrs, ka šādas komisijas nav domātas prokuratūras vai tiesas darba dublēšanai. F. Cielēns vēl norādījis, ka izmeklēšanas komisijas tiek veidotas, ja deputātiem rodas šaubas par izpildvaras spējām objektīvi un efektīgi veikt izmeklēšanu. Parlamenta izmeklētājus galvenajām kārtām interesē patiesu faktu konstatēšana, bet attiecīgo vainīgo personu konstatēšana un turpmākā kriminālprocesa izmeklēšana piederas tiesas izmeklēšanas iestādēm.⁶⁰

Parlamentāro izmeklētāju mērķis ir politiski novērtēt notikumu un inkriminēt vainu, tālāk jautājumu nododot tiesībsargājošo iestāžu ziņā. Šīs komisijas var saukt par "opozīcijas politikas komisijām", jo opozīcija šai gadījumā strādā kā "valdības un likumdevēja atsvars"⁶¹ un izveidotas, balstoties nevis uz "vairākuma", bet gan "mazākuma" gribu un izmeklēšanu. Parlamentāro komisiju izvērtējums ir politisks, atšķirīgs no tiesas, kas spriež par konstatētajiem faktiem objektīvi un bezpartejiski. Izmeklēšanas komisija mēģina noskaidrot lietas no

opozīcijas viedokļa,⁶² neskatoties uz komisijas sastāvā esošiem pozīcijas deputātiem. Jau Satversmes 26. panta projektu apspriežot, Satversmes sapulces deputāts A. Petrevics atzīmēja: “Ja jūs iecelsiet tādu komisiju, kas nekā nedara, tad tai lietai tiešām nekā nevarēs līdzēt – visu konstitūcijā nodrošināt nav iespējams.”⁶³ Šis secinājums apliecina tikai to, ka procedurālā demokrātija, pirmkārt, nav visaptveroša, respektīvi, lai kādus normatīvus cilvēki neradītu, tāpat politiskā procesa dalībnieki atradīs iespēju, kā nepieļaut varas destabilizāciju. Otrkārt, demokrātija ir dzīva tad, kad politiskā procesā iesaistītie cenšas sasniegt politisko kompromisu. Treškārt, izmeklēšanas komisiju produktīvs rezultāts patiešām iespējams tikai visu parlamenta spēku sadarbībā un valdības līdzdarbībā.

3. Parlamentāro izmeklēšanu darbības regulējums

Satversmes 26. panta⁶⁴ kārtībā 12 Saeimās ir tikušas izveidotas 29 izmeklēšanas komisijas. Vidēji vienā Saeimas sasaukumā tiek izveidotas divas līdz trīs izmeklēšanas komisijas.⁶⁵ Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma⁶⁶ 3. pants nosaka, ka šādas komisijas izveidojamas uz noteiktu laiku. Darbošanās termiņš jānorāda priekšlikumā par parlamentārās izmeklēšanas komisijas izveidošanu. Ja priekšlikumā komisijas darbības laiks nav norādīts, tā izveidojama uz trim mēnešiem. Minētā likuma norma arī paredz Saeimas tiesības pagarināt komisijas darbības laiku. Prakse liecina, ka komisiju darbības ilgums ir visai atšķirīgs un ilgst no pāris mēnešiem līdz pat trīs ar pus gadiem.⁶⁷

3.1. Regulējums līdz Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma pieņemšanai

Jau apspriežot Satversmes 26. pantu, bija skaidrs, ka ar panta 18 vārdiem nepietiks un būs nepieciešams likums, kurā tiktu izskaidrots, kas ir parlamentārā izmeklēšana. Likumu pirmā neatkarības laikā nepaspēja pieņemt, jo pirmās neatkarības laikā pēdējās – astotās izmeklēšanas komisijas darbību pārtrauca Kārļa Ulmaņa antikonstitucionālais apvērsums.

Par pirmskara Saeimās veiktajām parlamentārajām izmeklēšanām būtu jāveic atsevišķs pētījums, taču, pārlūkojot tā laika normatīvo regulējumu un spriežot pēc Saeimas stenogrammām, tās notika, balstoties uz pašu izmeklētāju izpratni par to, kādai jābūt izmeklēšanai. Galvenais normatīvais priekšraksts bija Saeimas kārtības rullis. No Saeimas plenārsēžu stenogrammām pirmo četru Saeimu izmeklēšanas komisiju praksi pilnībā nav iespējams restaurēt, taču ir redzams, ka tautas priekšstāvji – izmeklētāji sadūrās ar klaju izmeklējamu – privātpersonu

nevēlēšanos pieļaut jebkādu iejaukšanos. Tas lika pilnveidot normatīvo regulējumu. Saeimas kārtības rullī 1930. gadā tika noteiktas tiesības pieaicināt ekspertus, pratināt arī privātpersonas, veikt revīzijas, kā arī policijas pienākums uz komisijas pieprasījumu veikt “spaidu soļus”, lai atvestu uz nopratināšanu vai panāktu revīzijas veikšanu.⁶⁸ Grozijums tapa sakarā ar ceturtais parlamentārās izmeklēšanas komisijas

---

Skepei pret parlamenta izmeklēšanu ir savs pamats: parasti tās savu darbu uzsāk ar apņēmību vainīgos sodīt, taču noslēdz klusi un bez būtiskiem rezultātiem.

---

darbu akciju sabiedrību “Rīgas Unionbanka” un “Lats” lietā. Izmeklētāji saskārās ar situāciju, ka minētās akciju sabiedrības bija gatavas Finanšu ministrijas un Latvijas Bankas revīzijām, taču kategoriski atteicās ļaut revīziju veikt parlamenta deputātiem.⁶⁹ Vēlāk minētais pagājušā gadsimta 30. gadu Saeimas kārtības ruļļa papildinājums daļēji pārceļoja uz mūsdienām.⁷⁰ Arī pēc Satversmes atjaunošanas vienīgais normatīvais avots komisijām bija Saeimas kārtības rullis. Protams, minētais regulējums nesniedz atbildes par komisiju pilnvarām, kompetenci un lomu. Tas lika lauzīt galvas šādu komisiju vadībām.⁷¹ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra⁷² spriedums, kas pirmo un vienīgo reizi aizskāra uz Satversmes 26. panta pamata veidoto komisiju kompetenci, skaidrību par izmeklēšanas komisiju kompetenci neieviesa, bet nostiprināja domu, ko jau pirms tam bija pauduši deputāti, kuri praksē saskārās ar parlamentāro izmeklēšanu.⁷³

3.2. Iemesli uzsākt izmeklēšanu

Šādu *ad hoc* komisiju izveide ir ārkārtējs risinājums kādā sevišķā gadījumā. Faktiski pati valdība ar savu bezdarbību vai kļūmīgu rīcību ir par iemeslu izmeklēšanas uzsākšanai. Satversmes 26. panta teksta jēdziens “noteiktiem gadījumiem” norāda, ka parlamentārās izmeklēšanas parlaments uzsāk tad, kad ir bažas, ka “var notikt kaut kas slikts un draudošs”.⁷⁴ Ja tūlīt pēc Satversmes atjaunošanas Saeima bija gatava izmeklēt vai jebkuru gadījumu,⁷⁵ ar laiku parlaments kļuva nosvērtāks un katram sīkumam izmeklēšanas komisiju vairs neorganizē.

Ar retiem izņēmumiem⁷⁶ parlamentārās izmeklēšanas uzsāk opozīcija. Iemesli to izveidošanai ir dažnedažādi. Pirmajā neatkarības laikā parlamentārās izmeklēšanas komisijas tika veidotas politisku iemeslu dēļ (notiek cīņa pret PSRS atbalstītas Komunistiskās partijas aktivitātēm).⁷⁷ Otrajā neatkarības laikā ir acīmredzams, ka komisijas pamatā darbojas, lai

izpētītu liela apmēra finanšu noziegumus, saistītus ar banku pārņemšanu, banku restrukturizāciju vai korupciju. Mūsdienās komisijas veidotas, lai pārbaudītu izbijušu premjerministru finansiālo darbību, kļiedētu aizdomas par atsevišķu banku, kapitālsabiedrību un pat sanatoriju pieļautām privatizācijas procesa nelikumībām un pārliecinātos par valsts iestāžu darbības atbilstību valsts un sabiedrības interesēm. Tāpat komisijas veidotas, lai izmeklētu bērnu seksuālu izmantošanu (pedofiliju) valsts politiskās elites vidū un noskaidrotu iespējamo valsts amatpersonu iesaisti kontrabandas darījumos, aizdomas par pretlikumībām tieslietu sistēmā, par masu traģēdijas iemesliem.

Saeimas Juridiskā biroja vadītājs, tagadējais Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš, likumu apspriežot komisijā, ir atzīmējis, ka parlamentārās komisijas būtība ir parlamentārās kontroles funkcija, kas ir opozīcijas tiesības. Šī komisija var izmeklēt "jebko" un var nākt ar politisku paziņojumu, dot politisku novērtējumu jebkuram faktam.⁷⁸ Protams, iemesli izmeklēšanas komisijas izveidei var būt dažādi, taču tiem vajadzētu atbilst vairākiem kritērijiem, jo parlaments nevar savu īpašo kontroli vērst bez iemesla. Tāpēc izmeklēšanai jābūt par gadījumu, kurš ir pietiekami valstiski nozīmīgs, turklāt tam jābūt ar negatīvu nokrāsu (nosodāmam vai noziedzīgam). Tāpat jāpastāv varbūtībai, ka valdība kopumā vai kāda atsevišķa amatpersona ir rīkojusies pretēji likumam vai pieļāvusi nepienācīgu rūpību vai bezdarbību. Latvijas parlamentārās izmeklēšanas prakse liecina, ka parlamentāro izmeklēšanu objekts ir notikums ar publisku interesi, kur ir aizdomas par izpildvaras darbību (bezdarbību) negatīvā izpratnē. Parlamentāro izmeklētāju mērķis pie mums, tāpat kā citās valstīs, ir izmeklēt valstiski nozīmīgā un nosodāmā gadījumā⁷⁹ politiski novērtēt notikumu un inkriminēt vainu, lai galarezultātā lietu nodotu tiesībsargājošo iestāžu ziņā. Dažu komisiju izveides iniciatori pat nemēģināja slēpt, ka izmeklēšana tiek uzsākta, lai cīnītos ar politiskajiem konkurentiem,⁸⁰ bet citas (piemēram, "Latvenergo" trīs miljonu komisija) tiek sauktas par "tīrām priekšvēlēšanu komisijām", kas nozīmē, ka šādām komisijām ir mērķis, versija, kurš ir vainīgais un kāds ir reāls nodarījums,⁸¹ kas jāpārveido galaziņojumā.

Protams, lūkojoties uz citu valstu pieredzi, izmeklēšanas komisijas darbības mērķis var būt arī attīstībā esošas rīcīpolitikas analīze un ietekmēšana vai kādas problemātiskas jomas apskats un izmeklēšana par kādu valdības neveiksmi, vai jebkura aktuāla jautājuma apspriešana.⁸² Parlamenta izmeklēšanas komisijas ir savdabīgas parlamentārās rīkstes, kas domātas ne tikai valdības nopērsānai, bet

arī tās skubināšanai.⁸³ Gadījumos, kad prokuratūra pati nespēj efektīvi tikt galā, ir vajadzīga neatkarīga komisija, kas piedod politisku uzstādījumu lietas virzībai.⁸⁴ Zolitūdes traģēdijas parlamentārās izmeklēšanas komisija tika izveidota gandrīz gadu pēc asiņainās traģēdijas apstākļos, kad policija vēl gatavoja lietu sniegšanai tiesā un, protams, lika policijai un prokuratūrai vēl rūpīgāk caurskatīt tiesvedības dokumentus un izvērtēt savas procesuālās darbības.

3.3. Komisiju izveidošana un darbības uzsākšana

Izmeklēšanas komisiju izveidošanu nosaka Satversmes 26. pants, Saeimas kārtības ruļļa 150. pants un Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 1., 2. un 3. pants. Attiecībā uz komisijas vadības ievēlēšanu, sēžu protokolēšanu, protokolu, sēžu apmeklēšanu, darbību, dalību sēdēs attiecas tie paši Saeimas kārtības ruļļa panti (151., 152., 154., 159.–172. p.), kas patstāvīgajām komisijām.

Tātad, lai parlamentārās izmeklēšanas komisija tiktu izveidota, ir jāsaņem lēmumprojekts, kuru paraksta vismaz 34 Saeimas locekļi (1/3 Saeimas deputātu). Priekšlikums par parlamentārās izmeklēšanas komisijas izveidošanu izskatāms tuvākajā Saeimas kārtējā sēdē, ja nav priekšlikuma par ārkārtas sēdes sasaukšanu. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 2. panta otrajā daļā atrunāts, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijās tiek iecelti deputāti vienādā skaitā no katras frakcijas. Šobrīd 12. Saeimā darbojas divas parlamentārās izmeklēšanas komisijas, kas pēc skaita ir 28.⁸⁵ un 29. izmeklēšanas komisija Latvijas parlamentārisma vēsturē. Katrā no komisijām darbojas 12 deputāti (pa diviem no sešām Saeimas frakcijām). Abas izmeklēšanas komisijas ir opozīcijas partiju iniciētas, un abas komisijas vada opozīcijas pārstāvji, bet pozīcijas deputāti ieņem komisiju sekretāru amatus.⁸⁶ Šāds amatu sadalījums izmeklēšanas komisijās ir tradicionāls, lai gan arī pozīcijas deputāti ir bijuši parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšsēdētāji.⁸⁷ Līdz likuma pieņemšanai izmeklēšanas komisijās darbojās arī trīs pārstāvji no frakcijas.⁸⁸ Jāpiezīmē, ka, ņemot vērā Saeimu specifiku, ir bijušas novirzes no likumā noteiktā proporcionalitātes principa, jo neatkarīgie deputāti ir ne tikai tikuši iekļauti komisijas sastāvā,⁸⁹ bet pat ieņēmuši komisijas priekšsēdētāja amatu.⁹⁰

Latvijas parlamentārisma prakse jautājumā gan par komisijas locekļu skaitu, gan to iecelšanu mūsdienās ir atšķirīga no pirmskara Saeimas prakses. Tolaik parlamenta vairākums lēma, konkrēti kuri deputāti kļūs par komisijas locekļiem.⁹¹ Konkrēts deputātu izmeklētāju skaits nebija noteikts. Taču frakciju birojs vienmēr pieturējās pie pieciem komisijas locekļiem,

kurus pēc tam apstiprināja plenārsēdē.⁹² Pirmā neatkarības laika četrās Saeimās pārstāvēto politisko spēku bieži vien bija krietni vairāk,⁹³ tādēļ par piecām locekļu vietām bieži vien notika sīva konkurences cīņa. Gadījumos, kad kandidāti saņēma līdzīgu balsu skaitu, notika pat atkārtota balsošana,⁹⁴ bet, ja kandidātu bija tuvu desmit, rikoja arī aizklāto balsošanu.⁹⁵ Komisijā iebalsoti tika tie kandidāti, kuri ieguva lielāko balsu skaitu. Parlamentārās izmeklēšanas locekļu skaits un locekļu iecelšanas procedūra, pēc kārtas par tiem balsojot,⁹⁶ pēc pašu tā laika parlamentāriešu ieskata, bija parlamenta paraša.⁹⁷

Likuma 4. pants aizliedz parlamentārās izmeklēšanas komisijā ievēlēt un darboties Saeimas deputātiem, kuri ieņem ministra vai parlamentārā sekretāra amatu. Tāpat tiek liegts dalību ņemt komisijā deputātiem, kuriem varētu rasties interešu konflikts. Arī Saeimas deputātu Ētikas kodeksa 10. punkts nosaka, ka deputātam jāatturas no iesaistīšanās parlamentārās izmeklēšanas komisijā, ja izmeklējamā joma un periods ir saistīti ar viņa darbību. Jāatzīmē, ka interešu konflikti ir visneskaidrākais jautājums, jo, ja daži deputāti atstāj izmeklēšanas komisiju, uzskatot, ka tiem ir ieinteresētība izmeklēšanā, citi savu ieinteresētību uzskata par priekšrocību cīņā par izmeklēšanas komisijas vadību.⁹⁸ Zolitūdes traģēdijas izmeklēšanas komisija arī ieviesa praksi, ka komisijas locekļi un uzaicinātie uz sēdēm paraksta apliecinājumus.⁹⁹

Komisijas vadītāja vēlēšanas nodrošina Saeimas prezidija sekretārs, bet komisijas priekšsēdētāja biedra un sekretāra ievēlēšanu vada jaunievēlētais komisijas priekšsēdētājs, bet nodrošina Saeimas kanceleja. Balsu skaitīšana un vēlēšanu kārtība balstās uz Saeimas procedūru praksi, kur atbildes pamatā tiek sameklētas analogijas ceļā, skatoties uz Saeimas prezidija locekļa ievēlēšanas kārtību Saeimas kārtības ruļļa 26. pantā. Atšķirībā no citām komisijām, kur ir savas telpas, konsultanti un, vadītāju ievēlot, saglabājas pārmantojamības faktors, parlamentārās izmeklēšanas komisijas darbības uzsākšana, konsultanta sameklēšana un vispār funkcionēšana ir tās priekšsēdētāja ziņā. Tradicionāli šīs komisijas savas sēdes notur Saeimas Sarkanajā zālē, kur tās netraucē citu komisiju darbu un ir plašas telpas.

3.4. Komisijas sēdes, liecinieku un ekspertu dalība sēdēs

Parlamentārās izmeklēšanas komisija savas sēdes riko Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, teikts Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 5. pantā. Saeimas kārtības ruļļa 40.–42. pantā ir runāts par Saeimas prezidija sēdēm, taču, izmantojot analogiju, varam secināt, ka sēžu kārtību, laiku un vietu nosaka

komisijas prezidijs. Sēžu norisi regulē Saeimas kārtības ruļļa 159. pants (sēdes ir atklātas, bet, ja komisija lemj, tad aizklātas), 160. pants (sēdes ir pilntiesīgas ja ir ieradies puse komisijas locekļu), 161. pants (komisijas locekļi nevar atstāt sēdi bez priekšsēdētāja akcepta), 162. pants (komisijas locekļi parakstās par piedalīšanos sēdē), 163. pants (sēdes tiek protokolētas), 164. pants (protokola fiksējamās sastāvdaļas), 165. pants (komisijas loceklim ir tiesības pievienot protokolam savu atsevišķo viedokli).

Ja komisijas sēdes ir bijušas slēgtas, tad ziņas par slēgtajās sēdēs izskanējušo var sniegt vien ar komisijas prezidija kopēju piekrišanu (Saeimas kārtības ruļļa 168. pants). Acīmredzot, lai izbeigtu patstāvīgās informācijas noplūdes¹⁰⁰ un Ādamsona precedenta¹⁰¹ atkārtošanos, Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 7. panta ceturtā daļa aizliedz komisijas locekļiem un uzaicinātajām personām izpaust informāciju, kas ir aizsargāta ar likumu.

2000. gada 17. februārī Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšsēdētājs Jānis Ādamsons Saeimas plenārsēdē, publiski lasot komisijas galaziņojumu, nosauca toreizējo Ministru prezidentu Andri Šķēli, tieslietu ministru Valdi Birkavu un Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektoru Andreju Sončiku par pedofiliem. Ģenerālprokuratūra uzsāka, taču noziedzīga nodarījuma trūkuma dēļ 2000. gada augustā izbeidza krimināllietu par minēto amatpersonu saistību ar pedofilijas lietu un atzina viņus par cietušajiem. Saistībā ar J. Ādamsona publisko paziņojumu no Saeimas tribīnes Saeimai tika lūgts J. Ādamsonu izdot kriminālvajāšanai. 2000. gada 7. septembrī parlaments noraidīja ģenerālprokurora lūgumu. J. Ādamsona Saeimas deputāta pilnvarām beidzoties, viņš nekavējoties tika apsūdzēts pēc Krimināllikuma 318. panta 2. daļas par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kam bijušas smagas sekas. Pamatojums – deputāts bija rupji pārkāpis Satversmē garantētās personas pamattiesības uz goda un cieņas valsts aizsardzību. Deputāts galu galā tika sodīts ar naudas sodu 130 minimālo mēnešalgu (Ls 10 400) apmērā. Tiesas ieskatā, ne J. Ādamsona, ne parlamentārās izmeklēšanas komisijas rīcībā nebija tādu faktu, kas ļautu izteikt šādus apgalvojumus.

Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 11. pants un 12. panta pirmā daļa paredz iespēju saukt pie kriminālatbildības par nepatiesu liecību, atteikšanos dot paskaidrojumu, valsts noslēpumu un privātu komercnoslēpumu, kā arī par privātpersonu personisko dzīvi aizskarošu ziņu neatļautu izpaušanu, bet 12. panta otrā daļa paredz iespēju saukt pie administratīvās atbildības par slēgtā sēdē iegūtu ziņu neatļautu izpaušanu. Minētā panta trešā daļa paredz

parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšsēdētāja tiesības sastādīt šādu administratīvo pārkāpumu. Apspriežot likumu otrajā lasījumā, acimredzami domādami par šo normu, deputāti paziņoja, ka beidzot nu ir paredzēta atbildība uzaicinātajām personām, ja viņas apzināti sniedz nepatiesu informāciju, apzināti melo komisijai.¹⁰² Saskaņā ar likuma 7. panta pirmo daļu komisijai ir tiesības uzaicināt uz savām sēdēm jebkuru personu un uzklaut tās paskaidrojumus, bet likuma otrā daļa paredz personas piespiedu atvešanu uz komisijas sēdēm. Minētajā likuma normā ir paredzēts arī mehānisms, kā to izdarīt, ja persona neierodas pēc parlamentārās izmeklēšanas komisijas uzaicinājuma, tad saskaņā ar minētā panta otro daļu tiesai ir jālemj par personas piespiedu atvešanu.¹⁰³ Komisijas ir vairākkārt pieļāvušas iespēju izmantot policijas pakalpojumus, lai lieciniekus parlamentā nogādātu piespiedu kārtā,¹⁰⁴ tomēr praksē neviena komisija nav realizējusi šo iespēju. Pirms Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma pieņemšanas 2001. gadā izmeklēšanas komisija lūdza policija vienu liecinieku atgādāt, taču policija šo prasību¹⁰⁵ nesteidzās pildīt, taisnojoties, ka liecinieks mājās neesot sastaps un tā pašreizējā atrašanās vieta nav zināma.¹⁰⁶ Pēc 2003. gada, kad spēkā stājies Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likums, komisijai pašai ir jāvērtē tiesā un savā ierosinājumā jāizskaidro nepieciešamība šo personu uzklaut, bet tiesa izvērtē samērību. Likumā nav nekas teikts par personu tiesībām izmantot advokāta pakalpojumus, lai gan, likumu izstrādājot, toreizējais Saeimas Juridiskā biroja vadītājs Gunārs Kusiņš norādīja, ka, “ņemot vērā, ka komisija veic personu nopratināšanu, šo personu tiesību nodrošināšanai likumā būtu nepieciešams paredzēt, ka nopratināmajai personai ir tiesības ierasties uz izmeklēšanas komisijas sēdi kopā ar savu advokātu”.¹⁰⁷

Likuma 7. panta trešā daļa ļauj personai atteikties sniegt paskaidrojumus par sevi un saviem ģimenes locekļiem. Jāsaka, ka praksē komisijas nespēj panākt liecību sniegšanu no amatpersonām par lietām, kas tieši nav saistītas ar amata pildīšanu (Eināra Repšes piemērs) un privātpersonām par to publisko darbību (Lato Lapsas piemērs).

Parlamentārā izmeklēšanas komisija, kas pētīja Ministru prezidenta E. Repšes finansiālos darījumus, nespēja no viņa gūt atbildes pēc būtības. E. Repše skaidroja: “Manu privāto saraksti, tāpat kā manas privātās lietas komisijai nav nekādas tiesības no manis pieprasīt un tajās rakņāties. Manas tiesības un brīvības aizstāv Latvijas likumdošana un Satversme, tāpēc būšu ļoti principiāls. Cita lieta, ja komisijai ir kādi jautājumi par mani kā

amatpersonu, piemēram, ko esmu lēmis vai neesmu lēmis, kādus valsts finanšu līdzekļus esmu vai neesmu izmantojis... Uz šiem jautājumiem atbildēšu izsmelēši un iesniegšu jebkurus materiālus, kas saistās ar mani kā amatpersonu.”¹⁰⁸ 2007. gadā žurnālists L. Lapsa, balstoties uz šo normu, atteicās no liecības sniegšanas parlamentārās izmeklēšanas komisijai arī par “savu profesionālo darbību”, kas ir nepārprotami nepareiza interpretācija.¹⁰⁹ Vienlaikus viņš norādīja, ka informāciju ir sniedzis

---

Saeimai ir jānosaka tāda darba kārtība, kas, realizējot vairākuma gribu, vienlaikus garantē arī mazākuma tiesības un nodrošina Saeimas darba efektivitāti.

---

tiesībsargājošām institūcijām.¹¹⁰ Faktiski ar to viņš atklāti norāda uz komisiju *quasi* izmeklēšanas raksturu un komisijas nespēju panākt no viņa liecību sniegšanu. Žurnālists līdz ar to praktiski apliecināja, ka ārpus valsts pārvaldes sadarbība ar parlamentārām izmeklēšanas komisijām, neskatoties uz obligatorismu, tomēr balstās uz brīvprātības pamatiem. Viņš balstījās uz saviem novērojumiem par liecību sniegšanu parlamentārās komisijās Latvijā un konstatēja, ka komisijām bieži ir atteikušies sniegt informāciju, piemēram, baņķieri, advokāti, ministri un skaistumkonkursu rīkotāji.¹¹¹

Šeit der piezīmēt, ka komisijām, pieļaujot šādu attieksmi, tiek diskreditēts parlamentārās izmeklēšanas institūts. Citu valstu prakse liecina, ka parlamenta izmeklēšanas komisijām ir neatņemamas tiesības iegūt informāciju “pat no personām, kas to nevēlas sniegt”, turklāt jebkurā jautājumā, ko šādas komisijas vēlas dzirdēt. Protams, komisiju ir jāvada virsuzdevumam uzlabot likumus (*aid it in legislating*),¹¹² nevis apmierināt ziņkārī vai kādu politiski diskreditēt. Papildus šai sakarā ir jāmin arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņa par parlamentārās izmeklēšanas komisiju iztaujāšanām un galaziņojumu tēzēm. Personai kļūstot par tautas priekšstāvi (apzināti izmantojot savas politiskās tiesības), nav pamata apelēt pie savām tiesībām uz privāto dzīvi. Tiesa secināja, ka sabiedrības tiesības tikt informētai ir būtiskākas par atsevišķu parlamentāriešu iespējamām reputācijas problēmām.¹¹³

Attiecībā uz ekspertu pieaicināšanu komisijai ir saistošs tas pats regulējums, kas citām komisijām, un konkrēti Saeimas kārtības ruļļa 168. pants nosaka, ka komisijai ir tiesības pieaicināt lietpratējus – gan pastāvīgus, gan atsevišķiem gadījumiem, un tiem ir padomdevēja tiesības.

3.5. Parlamentāriska izmeklēšana – izmeklēšana par izmeklēšanu?

Likumdevēja tiesības izmeklēt ir ierobežotas (*the power to investigate is limited*),¹¹⁴ parlamentārās izmeklēšanas priekšmets nevar būt tiesas procesi un kriminālvajāšana.¹¹⁵ Parlaments nedrīkst veikt paralēlu izmeklēšanu tai, kas ir tiesībsargājošo institūciju kompetencē, lai gan deputāti bieži vien tieši to arī mēģina uzsākt. Prokuroram, kuru var iesaistīt ar parlamentārās izmeklēšanas komisijas sēdes vadītāja atļauju, ir tiesības uzaicinātajām personām uzdot jautājumus. Praksē prokurors cenšas neiejaukties un parasti vien atbild, kad tam tiek jautāts. Prokurora uzdevums ir pārbaudīt, vai parlamentārās izmeklēšanas komisijas rīcībā esošā informācija nesatur norādījumus uz izdarītu vai gatavotu noziedzīgu nodarījumu, bet prokurors savas tālākās darbības veic Prokuratūras likumā noteiktajā kārtībā, nevis veic kādas procesuālas darbības parlamentārās

izmeklēšanas komisijas sēdē. Tās viņam pienāktos veikt saskaņā ar Prokuratūras likumu.¹¹⁶ Kā jau tika runāts iepriekš, parlamentārās izmeklēšanas komisijas nolūks ir veikt izmeklēšanu par izmeklēšanu, jo komisijas tiek veidotas, lai pārliecinātos un politiski novērtētu izpildvaras darbu. Proti, komisijai ir jānoskaidro, vai policija un prokuratūra dara visu, lai atklātu amatpersonas, kas piesedz kontrabandistus, un, ja nedara, tad kāpēc.¹¹⁷ Jānis Maizītis, savulaik būdams ģenerālprokurors, norādījis, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijām ir jāizmeklē, kāpēc neveicas izmeklēšana kopumā, nevis jāskaidro krimināllietas apstākļi.¹¹⁸ Politikiem tāpat jāizstrādā neatkarīgs vērtējums par pētāmo lietu un tad attiecīgi ir jānāk ar likumdošanas iniciatīvām. Pēc atsevišķu juristu domām, galvenais izmeklēšanas komisiju uzdevums ir izpētīt valdības iestāžu rīcību, tādēļ komisijas darba rezultātam jābūt virzītam uz valdības darbības novērtēšanu.¹¹⁹

Parlamentārās izmeklēšanas komisijas (2.–12. Saeima)

Nr.p/k	Saeima	Komisijas nosaukums (parlamenta rezolūcija izmeklēšanas veikšanai)	Darbības laiks
1	II	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija Uzdevums Nr. 1. Izmeklēt laikrakstu "Socialdemokrāts", "Brīvā Zeme", "Zemgales Balss" un "Latvijas Sargs" redakciju spīdzināšanas lietu (sienas avižu lietu). Uzdevums Nr. 2. Izmeklēt A. Vītola un citu Valsts kontroles ierēdņu pieņemšanu un darbību Valsts kontrolē. Uzdevums Nr. 3. Noskaidrot Kara ministrijas galvenā štāba organizācijas mobilizācijas daļas priekšnieka, pulkv. Karlsona, kā arī citu amata personu iecelšanu , sastāvu un darbību Kara ministrijā un armijā, bet jo sevišķi operatīvās daļas 3. nodaļā. Uzdevums Nr.4. Noskaidrot pār robežu uz Padomju Krieviju pārgājušā, līdzpaņēmot ziņas par mūsu robežu apsardzību, robežapsardzības punkta priekšnieka Romaņenko, kā arī citu amata personu iecelšanu, sastāvu un darbību Iekšlietu ministrijā, it sevišķi politiskā pārvaldē.	no 26.03.1926. līdz 18.01.1927., ilgums – 9 mēneši
2	II	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai pārbaudītu ienākušās ziņas un sūdzības par to, ka pie Krāslavā pēdējās nedēļās arestētiem pilsoņiem Daugavpils politiskā pārvaldē pie nopratināšanas ir pielaistas sišana un spīdzināšana	no 22.10.1926. līdz 07.12.1926., ilgums – 1,5 mēneši
3	II	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai izmeklētu uztraucošās baumas par nodomāto ekspropriāciju un norādījumu uz provokāciju politiskā nolūkā (Ministru prezidents teicis, ka zināmas aprindas gatavojušās uz kādas kredīta iestādes aplaupīšanu, kura palikusi neizdarīta tikai tāpēc, ka policija par nodomu dabūjusi zināt; bez vienkāršiem noziedzniekiem šai lietā esot piedalījušās arī tumšas personas, kuras gribējušās izmantot gadījumu provokācijai)	no 01.04.1927., ilgums nav zināms
4	III	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu vairākus jautājumus saistībā ar maksāšanas grūtībās nonākušajām sabiedrībām "Lats" un "Unionbanka"	no 21.02.1930. līdz 07.06.1930., ilgums – 3 mēneši
5	III	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu vairākus jautājumus saistībā ar Rīgas IV ģimnāziju un notikumiem (demonstrācijām) pie tās	no 07.11.1930. līdz 10.03.1931., ilgums – 4 mēneši
6	III	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu vairākus jautājumus saistībā ar M. Hausmanim izdoto atļauju tranzīta rudzu, kā arī dažādu šķiru rudzu miltu ievēšanai	no 20.02.1931. līdz 22.07.1931., ilgums – 5 mēneši
7	III	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu nacionālos un politiskos apstākļus pierobežas joslā	no 08.05.1931. līdz 22.07.1931., ilgums – 2 mēneši
8	IV	Parlamentāriskā izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu vairākus jautājumus saistībā ar politiskās pārvaldes Rīgas nodaļas apcietinātā Friča Gaiļa nāvi.	no 31.01.1933., darbību pārtrauca apvērsums
9	V	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu valsts budžeta izlietojumu, ārvalstu kredītu un humānās palīdzības izmantošanu, valsts īpašumu pārvaldīšanu un privatizācijas gaitu , okupācijas armijas, PSKP un VDK īpašumu pārņemšanu, valsts augstāko amatpersonu rīcību	no 13.07.1993. līdz 06.11.1995., ilgums – 27 mēneši
10	V	Parlamentārās izmeklēšanas komisija valdības garantēto kredītu saņemšanas un izmantošanas likumības un lietderības izvērtēšanai	no 27.10.1994. līdz 06.11.1995., ilgums – 12 mēneši
11	V	Parlamentārās izmeklēšanas komisija sakarā ar finanšu krīzi vairākās Latvijas Republikas bankās	no 23.02.1995. līdz 06.11.1995., ilgums – 8 mēneši
12	V	Parlamentārās izmeklēšanas komisija uzņēmuma "Lattelekrom" darbības izvērtēšanai	no 19.01.1995. līdz 06.11.1995., ilgums – 9 mēneši
13	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija bankas "Baltija" krīzes cēloņu un bankrota pamatotības noskaidrošanai un iesniegto bankas sanācijas projektu izvērtēšanai	no 01.02.1996. līdz 19.12.1996. ilgums – 10 mēneši

3.6. Izmeklēšanu komisiju uzdevumi

Satversmes sapulcē, apspriežot Satversmes 26. pantu, F. Cielēns, kas, starp citu, bija arī panta galējās redakcijas autors, norādīja uz parlamentārās izmeklēšanas komisijas iespēju pašai izvēlēties savu darbības veidu. Viņš puda viedokli, ka izmeklēšanas komisija var būt arī "anketu komisija",¹²⁰ ja parlamentārie izmeklētāji izvēlas noklausināt dažādus sabiedrības priekšstāvjus savās sēdēs un tā "dabūt jēdzienu par dažādām sabiedrības un valsts dzīves vajadzībām".¹²¹ Minētais norāda uz plašām šo speciālo komisiju iespējām sev pašām noteikt darbības metodes un pat uzdevumus.¹²² Tā pierāda 2014. gada nogalē izveidotā Zolitūdes parlamentārā izmeklēšanas komisija, kura no sava apjomīgā nosaukuma atvasināja vairākus uzdevumus, ko iedalīja blokos jeb etapos, lai pēc tam pašas nospraustos termiņos secīgi uzsāktu pildīt šos uzdevumus.¹²³

Saeimai, nosakot izmeklēšanas komisiju mandātu, vajadzētu mācīties no citu parlamentu pieredzes. Piemēram, 2007. gada jūlijā Vācijas Bundestāgs noteica mandātu izmeklēšanas komisijai noskaidrot vairākus jautājumus saistībā ar karu Irākā un starptautiskā terorisma apkarošanu. Mandātā ir iekļauti 43 konkrēti uzdevumi, piemēram, noskaidrot, vai no Irākas aizvestās par terorismu aizdomās turētās personas ir pārvadātas caur Vācijas teritoriju lidojumos, kurus ir organizējušas amerikāņu iestādes, un vai vismaz šādu notikumu esamība nav izslēdzama; noskaidrot, vai un, ja tā – tad ar kādu mērķi un uz kāda juridiska pamata Vācijas federālās iestādes nodeva ceļojuma datus ASV, Nīderlandes, Marokas, Libānas un Pakistānas iestādēm, utt.¹²⁴

Svarīgi ir piezīmēt, ka Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 3. panta otrā daļa paredz Saeimas tiesības parlamentārās izmeklēšanas komisijai dot uzdevumus, kuriem jābūt saskaņotiem ar

Nr.p/k	Saeima	Komisijas nosaukums (parlamenta rezolūcija izmeklēšanas veikšanai)	Darbības laiks
14	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija Nacionālās radio un televīzijas padomes darbības likumības un atbilstības valsts un sabiedrības interesēm izvērtēšanai	no 28.11.1996. līdz 02.11.1998., ilgums – 23 mēneši
15	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu G-24 kredītu piešķiršanas pareizību, to atmaksāšanas iespējas un personiskās atbildības noteikšanas iespējas šo kredītu izsaimniekotājiem	no 17.04.1997. līdz 02.11.1998., ilgums – 18 mēneši
16	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu akciju sabiedrības "Latvijas Unibanka" un valsts akciju sabiedrības " Latvijas Krājbanka " privatizācijas likumību un atbilstību valsts un sabiedrības interesēm	no 17.04.1997. līdz 02.11.1998., ilgums – 18 mēneši
17	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu Latvenergo , "Bankas Baltija" un Lihtenšteinas firmu cesijas līguma rezultātā zaudēto tris miljonu latu lietu	no 18.09.1997. līdz 02.11.1998., ilgums – 13 mēneši
18	VI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija jautājumā par iespējamo valsts amatpersonu iesaisti kontrabandas darījumos Latvijā	no 01.11.2001. līdz 05.11.2002., ilgums – 12 mēneši
19	VII	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu faktus un apstākļus, kas saistīti ar 1991. gada 29. augustā LR AP Prezidija īpaši pilnvarotā deputāta P. Simsosna un PSRS VDK pārstāvju parakstīto slepeno protokolu , kā arī tā nozīmes izvērtēšanai	no 13.06.2001. līdz 05.11.2002., ilgums – 16 mēneši
20	VII	Parlamentārās izmeklēšanas komisija " Latvijas kuģniecības " un citu stratēģiski svarīgu objektu privatizācijas jautājumā	no 11.11.1999. līdz 05.11.2002., ilgums – 35 mēneši
21	VII	Parlamentārās izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu faktus par publisku un privātu institūciju amatpersonu saistību ar noziegumu izdarīšanu (pedofiliju)	no 07.10.1999. līdz 05.11.2002., ilgums – 37 mēneši
22	VII	Parlamentārās izmeklēšanas komisija nolūkam veikt LR valdības un "Tilts Communication" līguma izpildes analīzi, kā arī SIA "Lattelekom" tarifu politikas un TTP pilnvaroto pārstāvju rīcības atbilstību likuma "Par telekomunikācijām" prasībām	no 28.01.1999. līdz 05.11.2002., ilgums – 45 mēneši
23	VIII	Parlamentārās izmeklēšanas komisija Einara Repšes finansiālo darbību pārbaudei	no 29.01.2004. līdz 01.11.2006., ilgums – 33 mēneši
24	IX	Parlamentārās izmeklēšanas komisija sakarā ar iespējamu pretlikumīgu un neētisku rīcību tieslietu sistēmā	no 06.09.2007. līdz 05.03.2009., ilgums – 18 mēneši
25	X	Parlamentārās izmeklēšanas komisija sakarā ar iespējamām pretlikumīgām darbībām AS "Parex banka" pārņemšanas un restrukturizācijas procesā	no 24.02.2011. līdz 24.05.2011., ilgums – 3 mēneši
26	XI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija par Latvijas Krājbankas uzraudzības nodrošināšanas, darbības apturēšanas un maksātnespējas procesa ietekmi uz Latvijas Republikas finanšu sistēmu (galaziņojums nav nolasīts Saeimas sēdē, pieņemts tikai Komisijas sēdē).	no 01.12.2011. līdz 01.09.2012., ilgums – 9 mēneši
27	XI	Parlamentārās izmeklēšanas komisija par Ķemeru sanatorijas pārvaldīšanas juridisko un faktisko situāciju, izvērtēt Ķemeru sanatorijas privatizācijas tiesiskumu, privatizācijas līguma izpildi, kā arī izvērtēt situāciju saistībā ar SIA " Ominasis Latvia ", reģ. Nr. 40003417017, maksātnespēju	no 18.04.2013. līdz 18.01.2014., ilgums – 9 mēneši
28	XII	Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas valsts rīcību, izvērtējot 2013. gada 21. novembrī Zolitūdē notikušās traģēdijas cēloņus , un turpmākajām darbībām, kas veiktas normatīvo aktu un valsts pārvaldes un pašvaldību darbības sakārtošanā, lai nepieļautu līdzīgu traģēdiju atkārtošanos, kā arī par darbībām minētās traģēdijas seku novēršanā	no 11.11.2014., ilgums – darbojas jau sešus mēnešus
29	XII	Parlamentārās izmeklēšanas komisiju par valstij piederošo 75% bankas " Citadele " akciju pārdošanas procesa virzību , pārdošanas cenas un tālākpārdošanas aizlieguma termiņa noteikšanas kritērijiem, akciju pārdošanas līgumā ietvertajiem noteikumiem, izdevumiem pārdošanas konsultantiem un sabiedrisko attiecību pakalpojumiem pārdošanas procesā	no 13.11.2014., ilgums – darbojas jau sešus mēnešus

parlamentārās izmeklēšanas komisijas izveidošanas mērķi. Juridiskajā literatūrā kā trūkums tiek norādīts apstākļi, ka mūsdienās¹²⁵ šādi uzdevumu netiek uzdoti.¹²⁶ Atbilde uz iepriekšminēto, manuprāt, ir redzama 26. izmeklēšanas komisijas gadījumā. Zīmīgi, ka šo izmeklēšanu vadīja vadošās koalīcijas partijas "Vienotība" deputāts Jānis Lāčplēsis, kurš atteicās pētīt padziļināti, jo tai nav uzdots īpašs darba uzdevums un no nosaukuma tas neizriet.¹²⁷

3.7. Komentārs par Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu

Mūsdienās publiski par vajadzību pieņemt Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 1998. gadā iestājās Latvijas Juristu biedrība,¹²⁸ kad vairākas izmeklēšanas komisijas savu slikto darbu attaisnoja ar speciāla likuma neesamību. Likumu sāka izstrādāt 7. Saeimā, un ar lielām grūtībām 2003. gadā to pieņēma 8. Saeima. Sākotnējā iecere par komisiju, kura būtu pielīdzināma pirmstiesas izmeklēšanas iestādei, kuru būtu jārespektē ne tikai amatpersonām, bet arī tiesām un kuras sastāvā būtu īpašs Saeimai pakļauts prokurors, šajā likumā tā arī netika realizēta. Pret to vienoti iestājās Ģenerālprokuratūra,¹²⁹ Tieslietu ministrija,¹³⁰ Augstākā tiesa un tiesnešu biedrība,¹³¹ norādot, cita

starpā, ka šādas komisijas statuss "neatbilst tiesu varas neatkarības pamatprincipiem un ir tieša likumdevējas varas iejaukšanās tiesu varas funkcijās".¹³² Prokuratūra parlamentam pat paziņoja: "Ja izmeklēšanas komisija tiek uzskatīta par pirmstiesas izmeklēšanas iestādi un prokurors izslēgts no vispārējās prokuratūras organizatoriskās uzbūves, prokuratūra nevarēs konstruktīvi līdzdarboties likumprojekta tālākā izstrādē, jo uzskatām to par pilnīgi nepieņemamu."¹³³ 2003. gada 8. maijā pieņemtajā Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumā deputāti vēlējās precizēt parlamentārās izmeklēšanas komisiju veidošanas nosacījumus un darbības principus, kā arī vēlējās iezīmēt rezultātus, kādus var sasniegt šīs komisijas.¹³⁴ No tā nekas nesanāca. Pretēji normatīvo tiesību aktu hierarhijas sistēmas izpratnei,¹³⁵ likums ir abstrakts un vispārīgs, tas sastāv no 16. pantiem, kuri lielākoties atkārtoti jau citos normatīvos aktos minēti. Interesanti, ka Tieslietu ministrija tieši to norādīja četrus gadus pirms likuma pieņemšanas, sniedzot viedokli par likuma pirmo versiju,¹³⁶ kurā, cita starpā, norādīja, ka likumā ietverti daudzi jautājumi, kuri jau regulēti citos normatīvos aktos, un puda viedokli, ka lietderīgāk būtu papildināt Saeimas kārtības rulli par izmeklēšanas komisijām. Šobrīd spēkā esošajā Parlamentārās izmeklēšanas

¹ Latvijas Republikas Satversme. Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums, 1922, 12. burtnīca, Nr. 113; Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

² Silkalns J. Sagatavots rīcības plāns kontrabandas apkarošanai. LETA, 28.10.2002.

³ Ozoliņš A. Lai ir jēga. Diena, 07.09.2007.

⁴ Lemešonoks D. Parlaments ķeras pie literatūrkritikas. Latvijas Avīze, 07.09.2007.

⁵ Lasmanis J. Krājbankas lietā komisija meklēs vienlīdzīgākos. Neatkarīgā Rita Avīze, 18.01.2012.

⁶ Meļņiks R. Izrādīšanās komisijas. Diena, 14.11.2014.

⁷ Lasmanis J. Izmeklēšanas rezultāti atkarīgi no deputātu sirdsapziņas. Neatkarīgā Rita Avīze, 13.11.2014.

⁸ Skat.: Zvirbulis G. Kad deputāti spēlē detektīvus. Latvijas Avīze, 21.05.2011.; Zvirbulis G. Kā atgūt ķēmerus. Latvijas Avīze, 26.04.2013.

⁹ Licits E. Tik dibina komisijas un raksta koncepcijas. Lauku Avīze, 18.10.2001.

¹⁰ Gailīte D. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju ziņojumus lasot. Jurista Vārds, 02.12.2014., Nr. 47.

¹¹ Kozule E. Pirmdien Saeimā notiks triju parlamentārās izmeklēšanas komisiju sēdes. LETA, 14.12.2001.

¹² Pantelējevs A. Grābekļi paliks? Diena, 25.11.2011.

¹³ Ozoliņa M. Ādamsons: Latvenergo 3 miljonu meklēšanas komisija Saeimā jāatjauno. LETA, 07.01.1999.

¹⁴ Zvirbulis G. Dobeļa komisija turpinās izmeklēt. Latvijas Avīze, 03.10.2008.

¹⁵ Zvirbulis G. Apakškomisijas – izglītošanās par nodokļu maksātāju naudu. Latvijas Avīze, 23.10.2008.

¹⁶ Liepiņa A. Kūtris: Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas darbs neko neatrisina. LETA, 06.06.2008.

¹⁷ Reķšņa J. Pēdējā laikā aktualizējies jautājums: Vai ir jēga veidot parlamentārās izmeklēšanas komisijas? Viedoklis par&pret. Sestdiena, 21.11.2014.

¹⁸ Saeimas deputāts Arveds Bergs. Skat. Latvijas Republikas 2. Saeimas IV sesijas 1926. gada 26. oktobra sēdes (5. sēde) stenogrammu.

¹⁹ Dārendorfs R. Parlamentu noriets. Diena, 03.09.2002.

²⁰ Latvijas valststiesību pamatlīdzētājs profesors Kārlis Dišlers pavisam izdalīja astoņas parlamenta funkcijas – konstitūtivo, leģislatīvo, administratīvo – saimniecisko, kontroles, kreatīvo, defensīvo, jurisdiktīvo un regulatīvo. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, 1930, 152.–153. lpp.

²¹ Skat.: Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija. Viedokļi: 2008–2011.

Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 108. lpp.; Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 6.1. punkts; Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 92. lpp.

²² Satversmes tiesas 2010. gada 25. novembra sprieduma lietā Nr. 2010-06-01 17.15. punkts.

²³ Likumdevējs caur atbildīgu parlamenta komisiju un valsts auditoru (Valsts kontrole) seko finanšu līdzekļu izlietošanas lietderībai valsts un pašvaldību iestādēs.

²⁴ Skat.: Pleps J., Pastars E., Plakalne I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 281. lpp.

²⁵ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 10. punkts.

²⁶ "Valsts budžeta likuma pieņemšana ir svarīga Saeimas funkcija, kuru tā veic kā institūcija, kas ir tieši atbildīga Latvijas tautas priekšā. [...] Saeimai ir pienākums kontrolēt budžeta izpildi, kas ir valdības pienākums. Tādējādi Saeimas budžeta tiesības ir viens no būtiskākajiem instrumentiem, ar kuriem Saeima īsteno parlamentāro kontroli pār valdības rīcību." Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 10. punkts.

²⁷ Lamentovičs V. Mūsdienu valsts. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 112. lpp.

²⁸ Impiements (impeachment – angļu val.) cēlies no senangļu "empechen" – traucēt vai apsūdzēt, lat. "impediēre" – iejaukt vai sapīt važās. Impiements būtībā ir īpaša apsūdzības procedūra, kuras mērķis ir noteikt attiecībās amatpersonas vainu un pārkāpuma konstatēšanas gadījumā atlaist to no amata. Impiements ir parlamentāro procedūru, kuru var vērtēt arī kā varas dalīšanas koncepcijas ietvaros realizētu parlamentāro kontroli, kas paredzēta, lai izpildvara un tiesu vara nepārsniegtu savas kompetences. Impiementa procedūras norisei un tās sekām ir ne tikai juridisks, bet arī politisks raksturs. Sekas var būt atļaišana no amata vai aizliegums ieņemt noteiktus amatus valsts pārvaldē nākotnē.

²⁹ Balodis R. Tieslietu padomes nozīme laika dimensijā. Jurista Vārds, 26.01.2010., Nr. 4; Balodis R. Varu krustošanās ir nevis nevēlama, bet lietderīga. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/article.php?id=29513533>.

³⁰ Skat. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 secinājumu daļas 10. punktu; Balodis R. Ievads Latvijas Republikas Satversmes VIII nodaļas komentāriem. Latvijas Republikas Satversmes komentāri.

VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zin. vadībā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 7. lpp.; Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Satversmes 1. panta komentārs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zin. vadībā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 147, 194.–196. lpp.

³¹ Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-09-0106 6.4. punkts.

³² Citviet pasaulē parlamentārā kontrole notiek ar parlamentāro ombudu starpniecību (piemēram, Zviedrijā, Dānijā, Norvēģijā, Jaunzēlandē). Šie ombudi kontrolē administrācijas darbības legālumu un pārrauga arī justīciju. Tur, kur iesakņojusies "ēnu kabineta" darbība, piemēram, Lielbritānijā, tās ir visefektīvākais parlamenta kontroles veids. Lieliski darbojas arī "ēnu komisijas", kurās partijas dublē patstāvīgās komisijas, sistemātiski caurskatot parlamenta un arī valdības darbu.

³³ Teorētiski pieprasījumi un deputātu jautājumi (Saeimas kārtības rullja 119.–130. pants) kā valdības kontroles līdzeklis var novest pie neuzticības izteikšanas atsevišķam Ministru kabineta loceklim vai visam Ministru kabinetam. Praktiski gan pieprasījumi

komisiju likumā atrunāts vien galaziņojuma saturs, komisijas pilnvaru apjoms, kā arī prokurora piedalīšanās komisiju darbā.

4. Galaziņojums – parlamentārās izmeklēšanas komisiju darba rezumējums

Politikā bieži vien ziņa par galaziņojumu ir nozīmīgs vēstījums,¹³⁷ tomēr no juridiskā viedokļa svarīgs ir dokumenta teksts un iespējamās tiesiskās sekas. Viedoklis par līdzšinējo parlamentārās izmeklēšanas komisiju galaziņojumu saturu neiepriecina, jo galaziņojumos praktiskus ieteikumus atrast ir diezgan grūti.¹³⁸ Parlamentārās izmeklēšanas komisiju galaziņojumu var uzskatīt par konkrētam ārkārtas gadījumam izveidotas parlamenta institūcijas atskaiti (rezultātu rādītāju)¹³⁹ par paveikto darbu. Izmeklēšanas rezumējumam līdz ar vērtējumu par izpētāmo gadījumu jābūt komisijas secinājumiem izmeklējamā lietā, konstatētiem faktiem ar novērtējumu, kā arī priekšlikumiem konstatēto trūkumu novēršanai (Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13. pants).

Latvijas tiesību literatūrā tiek norādīts, ka izmeklēšanas komisijas galaziņojumu parlaments “iztirzā un pieņem attiecīgu lēmumu”.¹⁴⁰ Satversmes tiesa ir norādījusi, ka galaziņojumu var izmantot,

lai pieņemtu “parlamentāriskus” aktus – grozījumus esošajos likumos vai jaunus likumus, deklarētu attieksmi pret to vai citu problēmu u.tml. Respektīvi, ziņojums var kalpot par pamatu valdības darbības novērtēšanai un attiecīga lēmuma pieņemšanai vai

Latvijas regulējums līdzinās Vācijā pastāvošajam, kur parlamentam ir pienākums izveidot izmeklēšanas komisiju, ja opozīcija to pieprasa.

klūt par pamatu¹⁴¹ neuzticības izteikšanai Ministru prezidentam, ministram vai valdībai kopumā.¹⁴² Galaziņojums ir politisks dokuments un nav saistošs tiesu varai.¹⁴³ Komisija var vien konstatēt iespējamu pārkāpumu, lai ar galaziņojumu vērstu Saeimas uzmanību uz nepilnībām tiesību aktos vai vērstu kompetento tiesību aizsardzības iestāžu uzmanību uz konstatēto iespējamo pārkāpumu vai izmeklēšanas gaitā tiem zināšanā nakušajiem faktiem, kas būtu noderīgi pirmstiesas izmeklēšanā.¹⁴⁴ Tie komisijas locekļi, kuri neparaksta galaziņojumu, var izmantot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13. panta trešajā daļā ietvertu iespēju komisijas galaziņojumam pievienot savas atsevišķās domas.

ir opozīcijas modrības izrādīšana, nevis patiesības noskaidrošanas instruments. Saeimas plenārsēžu sākuma pārceļšana uz rīta cēlienu pagājušā gadsimta 90. gadu beigās un ministru atbilstu sniegšanas laika nozīmēšana uz vēlu pēcpusdienu radīja situāciju, ka uz ministru atbildēm nenāk klausīties pat jautājuma uzdevēji. Turklāt atšķirībā no parlamentāro izmeklēšanas komisiju iztaujāšanas un izmeklēšanas šeit jautājumu iespējas ir visai ierobežotas. Drīzāk jau tad par parlamentāro kontroli var runāt patstāvīgo komisiju ietvaros. Saeimas komisijas organizē regulāras tikšanās ar ministriem vai attiecīgo institūciju pārstāvjiem, lai apspriestu komisijas kompetencē esošos jautājumus, kā arī sniedz savas rekomendācijas un ieteikumus izpildvaras darba organizēšanai, tādējādi realizējot parlamentāro kontroli pār valdības darbu. Valdības darbs parlamentā tiek vērtēts, arī uzklaust Ministru prezidenta, ārlietu ministra, valsts kontrolera, tiesībsarga un citu augstu amatpersonu ziņojumus par situāciju valstī un debatējot par ziņojumā minēto.

³⁴ Arī Satversmes pētnieks K. Vanags savos komentāros norāda, ka šīs normas nodrošina Saeimai kontroles tiesības pār izpildvaru. Vanags K. Latvijas valsts Satversme. L. Rumaka apgāds Valkā, 1948, 29. lpp.

³⁵ Pozīcija lielākoties neitralizē opozīcijas jautājumus, tādēļ pamatā runa ir par politiskām debatēm, kuru laikā opozīcijai ir iespēja paust negatīvu viedokli par valdības politiku.

³⁶ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 146. lpp.

³⁷ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05 (99) secinājumu daļas 2. punkts; Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 23. lpp.

³⁸ Latvijas Republikas 2. Saeimas II sesijas 1926. gada 26. marta sēdes (26. sēde) stenogramma.

³⁹ Satversmes tiesas 2008. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 03-04(98) 3. punkts.

⁴⁰ Lebers D.A., Bišers I. Ministru kabinets. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes IV nodalījam “Ministru kabinets”. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1998, 111.–112. lpp.

⁴¹ Piemēram, Polijā, Turcijā, Albānijā, Igaunijā, Lietuvā, Luksemburgā, Izraēlā, Itālijā, Ungārijā, Bulgārijā, Dānijā, Kanādā, Somijā, Francijā, Portugālē, Rumānijā, Slovēnijā, Spānijā, Zviedrijā, Krievijā, Beļģijā, Japānā, Īrijā, ASV u.c.

⁴² ASV Augstākā tiesa jau 1957. gadā ir konstatējusi, ka parlamentārām izmeklēšanām ir jāņem vērā tie paši ierobežojumi, kā vārda, petīciju, reliģijas un biedrošanās brīvības. “[...] congressional investigations are subject to First amendment limitations [...]”. Respektīvi parlamentārie izmeklētājiem ir jārespektē personu tiesības uz privāto dzīvi un nepamatoti nevar ierobežot vārda brīvību. Watkins v. United States, 354 U.S. 178, 77 S. Ct. 1173, 1 L. Ed. 2d 1273 (1957). Citēts pēc: The Constitutional Law Dictionary. Volume 2: Governmental Powers. Ralph C. Chandler, Richard A. Enslen, Peter G. Renstrom, Oxford, England, 1985, p. 186.

⁴³ Latvijas Republikā ar izmeklēšanu nodarbojās vēl pirms Saeimas izveidošanas – Pagaidu valdības laikos Latvijas priekšparlamenta – Tautas padomes – radīta komisija, kas pārbaudīja nekārtības Latvijas armijā.

⁴⁴ Pirms Saeimas darbības atjaunošanas pārejas laika parlaments – Augstākā padome – mēģināja noskaidrot vainīgos tā sauktajā naudas vagona lietā. 1992. gadā uz Latvijas robežas uz brīdi tika aizturēts vagonš ar 337,4 miljoniem padomju rubļu, ko bija paredzēts izvest (un ko pēc tam arī izveda) uz Krieviju. Lapsa L., Metzāls S. Parlamentārās izmeklēšanas negods. 26.03.2011. Pieejams: http://www.pietiek.lv/raksti/parlamentaras_izmeklesanas_negods [skatīts 21.01.2013.].

⁴⁵ Barenblatt v. United States, 360 U.S. 109 79 S. Ct. 1082, 3 L. Ed. 2d 1115 (1959). Citēts pēc: The Constitutional Law Dictionary. Volume 2: Governmental Powers. Ralph C. Chandler, Richard A. Enslen, Peter G. Renstrom, Oxford, England, 1985, p. 189.

⁴⁶ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 146. lpp.

⁴⁷ Satversmes pētnieks K. Vanags turpat arī veļk paralēles ar 72. pantu, kur 1/3 deputātu var apturēt likuma publicēšanu, tādējādi norādot uz opozīcijas lomu šādu komisiju veidošanā, vadīšanā un darbībā. Skat.: Vanags K. Latvijas valsts Satversme. L. Rumaka apgāds Valkā, 1948, 28. lpp.

⁴⁸ Saskaņā ar Turcijas konstitūcijas 100. pantu, lai izveidotu parlamentāro izmeklēšanas komisiju, ir nepieciešams vismaz 1/10 daļas parlamenta locekļu jeb 55 deputātu paraksts. Par komisijas izveidošanu lemj visi 550 parlamenta deputāti aizklātā balsojumā.

⁴⁹ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes Sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

⁵⁰ Turpat.

⁵¹ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05 (99) secinājumu daļas 2. punkts.

⁵² Satversmes I daļas trešais lasījums. Satversmes sapulces V sesijas 11. sēde 1922. gada 8. februārī.

⁵³ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

⁵⁴ Turpat.

⁵⁵ Saeimas deputāts Arveds Bergs. Skat. Latvijas Republikas 2. Saeimas IV sesijas 1926. gada 26. oktobra sēdes (5. sēde) stenogrammu.

⁵⁶ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

⁵⁷ Turpat.

⁵⁸ Latvijas Republikas 2. Saeimas II sesijas 1926. gada 26. oktobra sēdes (5. sēde) stenogramma.

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

⁶¹ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Satversmes 1. panta komentārs. No: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zin. vadībā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 195. lpp.

5. Izmeklēšanas komisiju darba uzlabošanas virzieni

Pašreizējās Saeimas koalīcijas politiķiem ir opozīcijas pieredze, taču izmeklēšanas komisiju darba uzlabošana nevienu neinteresē, jo sekmīgs opozīcijas darbs tikai traucētu Saeimas pozīciju. Lai Latvijas parlamentārā sistēma attīstītos, ir nepieciešama dzīvīga parlamentārā kontrole, kurai būtu ne tikai formālas iespējas. Tam nepieciešami grozījumi Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumā: (1) jānostiprina komisiju darba kapacitāte; (2) komisijām ir jānodrošina atklātība komisijas darbā; (3) ir jānodrošina komisiju galaziņojuma nonākšanu Saeimas plenārsēdē; (4) Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumā jānosaka komisiju secinājumu un priekšlikumu apspriešana un lēmumu pieņemšana; (5) jāizvērtē impīčmenta institūta ieviešana, sasaistot to vismaz ar izmeklēšanas institūtu.

Pirmkārt, izmeklēšanas komisiju darbs ir jānostiprina. Viena no ļoti vājām vietām Saeimas darbībā ir deputātu analītiskais nodrošinājums. Latvijas parlamentārisma ir būtisks trūkums – nav pētnieciskās kapacitātes parlamentā. ASV kongresa bibliotēkā strādā ap 400 cilvēkiem, kuru pienākumos ir gatavot kongresmeņiem analīzes, apskates un pētījumus, bet Latvijā atšķirībā no citām Baltijas

valstīm nav pat nelielas nodaļas, kuru pienākumos būtu apkopot informāciju. Ir vien bibliotēka, kura nodrošina ar kopēšanas pakalpojumiem. Latvija ir viens no retajiem parlamentiem Rietumu demokrātijā, kurā netiek veltīta vērība analīzei. Protams, arī izmeklēšanas komisijām minētais ir milzīgs trūkums, jo palīdzību deputātiem nav no kurienes

Parlamentāro izmeklēšanu objekts ir notikums ar publisku interesi, kur ir aizdomas par izpildvaras darbību (bezdarbību) negatīvā izpratnē.

gaidīt. Prakse liecina, ka izmeklēšanas komisijas vadītāji vēlas, lai kāds tiem Saeimā profesionāli izskaidrotu, ko izmeklēšanas komisija drīkst darīt, kādu informāciju drīkst pieprasīt utt.¹⁴⁵ Protams, ir Saeimas kārtības ruļļa panti un likums, tomēr ja komisijas vadītājs nav jurists, iedziļināties visās niansēs ir komplicēti. Parlamentāro izmeklēšanu prakse ir neviendabīga, jo, ja patstāvīgām komisijām ikdienā palīdz pieredzes bagāti komisiju konsultanti un Saeimas augsti profesionālā Juridiskā biroja pārstāvji, tad izmeklēšanas komisijām šāds atbalsts netiek sniegts. Komisiju vadība un locekļi darbojas

⁶² Latvijas Republikas 2. Saeimas II sesijas 1926. gada 26. marta sēdes (26. sēde) stenogramma.

⁶³ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes Sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

⁶⁴ Latvijas Republikas Satversme (15.02.1922.). Valdības Vēstnesis, 30.06.1922., Nr. 141; Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums, 1922, 12. burtnīca, Nr. 113; Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

⁶⁵ Lidzīgi ir arī Izraēlā, kuras valsts faktiskais ilgums ir salīdzināms ar Latviju, tur līdz 2015. gadam ir tikušas izveidotas 24 parlamentārās izmeklēšanas komisijas. Pieejams: http://www.knesset.gov.il/committees/eng/ParlnqCommittees_eng.asp [skatīts 29.03.2015.].

⁶⁶ Parlamentārās izmeklēšanas komisijas likums (08.05.2003.). Latvijas Vēstnesis, 05.05.2003., Nr. 12.

⁶⁷ Arī citās valstīs izmeklēšanas komisiju darbības ilgums ir no diviem mēnešiem (Turcijā) līdz trīs gadiem (Izraēlā), Beļģijā atsevišķas komisijas ir darbojušās tikai vienu mēnesi.

⁶⁸ Pirmajā Saeimā (1922–1925) netika izveidota neviena izmeklēšanas komisija, taču otrajā un trešajā Saeimā tādas bija sešas, kas lika papildināt Saeimas kārtības ruļli ar jaunu pantu 172.?, kas noteica, ka "Parlamentāriskai izmeklēšanas komisijai (150. p.) ir tiesība izsaukt un nopratināt arī privātpersonas un izdarīt revīzijas, pieaicinot vajadzības gadījumā lietpratējus, valdības, pašvaldības un privātās iestādēs un uzņēmumos, ja privātās iestādēs un uzņēmumi tieši vai netieši saņem pabalstus, kredītu vai pasūtījumus no valsts. Ja šini pantā minētās personas, iestādes vai uzņēmumi liegotos pildīt izmeklēšanas komisijas ar nopratināšanu vai revīziju saistītos prasījumus policijai uz komisijas pieprasījumu jāspēr spaidu soļi šo prasījumu izpildīšanai." Saeimas kārtības ruļļa papildinājums (25.03.1930.). Valdības Vēstnesis, 25.03.1930., Nr. 69.

⁶⁹ Latvijas Republikas 3. Saeimas IV sesijas 1930. gada 6. jūnija sēdes (14. sēde) stenogramma.

⁷⁰ Skat. Parlamentārais izmeklēšanas komisiju likuma 7. pantu un Saeimas kārtības ruļļa 173. pantu.

⁷¹ Parlamentārās izmeklēšanas komisija: FKTK "Krājbankas" uzraudzībā pieļāvusi kļūdas. http://www.delfi.lv/business/bankas_un_finances/parlamentaras-izmeklesanas-komisija-fktk-krajbankas-uzraudziba-pielavusi-kludas.d?id=42631364&ixzz3Ngqocn9k.

⁷² Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05 (99). "Par Saeimas 1999. gada 29. aprīļa lēmuma par Telekomunikācijas tarifu padomi 1. punkta un 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 57. pantam un citiem likumiem".

⁷³ 1998. gada Latvenergo 3 miljonu afēras izmeklēšanas komisijas vadītājs Andrejs Pančeljevs izteicās, ka "sekmīgam darbam nepietiek ar pāris Satversmes pantiem, bet gan ir vajadzīgs likums par izmeklēšanas komisijām". Skat.: Lase I. Politiskie izmeklētāji bez likuma. Diena, 21.11.2001.

⁷⁴ Latvijas Republikas 2. Saeimas IV sesijas 1926. gada 26. oktobra sēdes (5. sēde) stenogramma.

⁷⁵ Lapsa L., Metuzāls S., Jančevska K. Mūsu vēsture, 1985–2005, II. Rīga: Apgāds "Atēna", 2008, 62. lpp.

⁷⁶ Koalīcijas padome izskata parlamentārās izmeklēšanas komisijas veidošanu par "Lattelekom". LETA, 20.01.1999.

⁷⁷ Pirmā neatkarības laika parlamentārās izmeklēšanas pētījušas terora aktus, atsevišķu amatpersonu darbošanos Valsts kontrolē, atsevišķu militārpersonu iecelšanu amatos un darbību par robežu apspirdzību, par iespējamu atsevišķu personu spīdzināšanu un nāvi aiztūrešanas laikā.

⁷⁸ Latvijas Republikas 8. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokols 2002. gada 27. novembrī.

⁷⁹ Piemēram, Japānas parlamentā tika izveidota parlamentārā izmeklēšanas komisija 2011. gada 11. marta Fukušimas Atomreaktora katastrofas cēloņu noskaidrošanai.

⁸⁰ Lapsa L., Metuzāls S. Parlamentārās izmeklēšanas negods. 26.03.2011. Pieejams: http://www.pietiek.lv/raksti/parlamentaras_izmeklesanas_negods [skatīts 21.01.2013.].

⁸¹ Turpat.

⁸² Rogers R., Walters R. How Parliament Works. Perason: Longman, 2004, p. 313. Citēts pēc: Kalniņš V., Litvins G. Pat jā gribēja kā labāk, sanāca... Jurista Vārds, 11.11.2008., Nr. 43 (548).

⁸³ Lulle B. Komisija būs parlamentārā rīkste valdībai. Neatkarīgā, 22.12.2014.

⁸⁴ Lapsa L., Metuzāls S., Jančevska K. Mūsu vēsture, 1985–2005, II. Rīga: Apgāds "Atēna", 2008, 70. lpp.

⁸⁵ Amoliņa D. Parlamentārās demokrātijas pilnveides iespējas. Jurista Vārds, 03.03.2015., Nr. 9 (861).

⁸⁶ Zolitūdes parlamentārās izmeklēšanas komisijas vadītājs ir opozīcijas partijas "No sirds Latvijai" deputāts Ringolds Balodis, priekšsēdētāja biedre ir no opozīcijas partijas "Saskaņa" Regīna Ločmele-Luņova, bet komisijas sekretārs ir partijas "Vienotība" deputāts Ints Dālderis. Bankas "Citadeles" parlamentārās izmeklēšanas komisijas vadītājs ir opozīcijas partijas "No sirds Latvijai" deputāts Gunārs Kūtris, bet komisijas sekretārs – partijas "Nacionālā apvienība" deputāts Imants Parādnieks.

⁸⁷ Vilemons M. Lāčplēsis vadīs "Krājbankas" kraha izmeklēšanas komisiju. LETA, 08.12.2011.

⁸⁸ Miķelsons D. Kontrabandas izmeklēšanas komisija šonedēļ pabeigs vadības vēlēšanas. LETA, 05.11.2001.

⁸⁹ Vilemons M. Saeima apstiprina sastāvu "Krājbankas" kraha izmeklēšanas komisijai. LETA, 08.12.2011.

⁹⁰ Leijējs A. Ķemeru sanatorijas situācijas izvērtēšanai izveidoto parlamentārās izmeklēšanas komisiju vadīs Stalts. LETA, 25.04.2013.

⁹¹ Kandidātu atlase komisijas izveidē ir visai būtisks politisks instruments, jo šādi pat

komisijā papildus citiem saviem tiešajiem deputāti un politiķa pienākumiem. Praktiski katrs komisijas loceklis darbojas divās pastāvīgajās komisijās, vismaz vienā apakškomisijā, deputātu grupās, pastāvīgajās delegācijās un frakcijā. Izmeklēšanas komisijām tiek izdalīta konstanta summa konsultantu algošanai (1495 eiro mēnesī), par ko faktiski var noalgot vienu konsultantu, kas pilda arī protokolista un sekretāra darbu, nodrošinot arī saraksti ar fiziskām un juridiskām personām, kā arī strādā ar fizisko personu iesniegumiem. Risinājums būtu Austrijas pieredzes pārņemšana, kurā parlamenta izmeklēšanas komisijām bez priekšsēdētāja, priekšsēdētāja biedra, sekretāra un konsultanta sekretāra vēl ir paredzēts konsultants procedūru jautājumos,¹⁴⁶ kura pienākums būtu sekot, lai komisija darbotos likuma ietvaros. Līdzīgi kā Austrijas kolēģim, arī mūsu konsultanta pienākumos varētu ietilpt rūpes par liecinieku datu aizsardzību un to pamattiesību aizsardzību. Austrijā par konsultantu procedūru jautājumos var būt jebkura persona, kurai ir atbilstoša profesionālā pieredze valsts pārvaldē vai tiesību jomā. Konsultants tiek ievēlēts ar 2/3 komisijas locekļu balsu. Austrijā viņam ir jāsaņem adekvāta samaksa par saviem pakalpojumiem. Patstāvīgs profesionālis pie izmeklēšanas komisijas būtu nopietns ieguldījums to kapacitātes stiprināšanā.

Otrkārt, ir jāparedz atklātības principa ievērošana arī parlamentārās izmeklēšanas darbā. Ir komisijas, kurās komisijas locekļiem var neļaut iepazīties ar izmeklēšanas komisijas protokoliem,¹⁴⁷ un ir komisijas, kuras protokolus var redzēt ikviens un jebkurā laikā, jo tie atrodas mājaslapā.¹⁴⁸ Mūsdienās pilsoņi iesaistās politiskajos procesos, ja plašsaziņas līdzekļos tiek nodrošināta iespēja ikvienam sekot līdz likumdevēja debatēm.¹⁴⁹ Atklātas sēdes nodrošina "tautas publisku kontroli pār konkrētās Saeimas komisijas rosmēm".¹⁵⁰ Ir jānostiprina atklātība komisiju darbā: mājaslapas izveidošana un atklātas sēdes nav veiksmes garantē, taču nodrošina informācijas apmaiņu, kas ir tautas uzticības pamatā.¹⁵¹

Treškārt, jānodrošina komisiju galaziņojuma nonākšana Saeimas plenārsēdē. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13. panta otrajā daļā ir ietverts noteikums, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijas galaziņojumu paraksta visi komisijas locekļi. Likuma 14. pantā ir noteikts, ka galaziņojumu izskata Saeimas sēdē un pēc šīs sēdes, ne vēlāk kā septiņu dienu laikā, publicē to laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Pēc pašreizējā regulējuma veidojas situācija, ka, neparakstot galaziņojumu kaut vienam komisijas loceklim, tas netiek izskatīts Saeimas sēdē, kā arī netiek publicēts

pastarpināti var izšķirt izmeklēšanas gaitu un rezultātu. Jau apspriežot Satversmes 26. pantu, Mārgers Skujenieks pieļāva, ka parlamenta vairākumam nav iespēju šādu komisiju neizveidot, taču tas toties var, ja vēlas, neievēlēt šīni komisijā nevienu no tiem deputātiem, kuri ir iesnieguši priekšlikumu šo komisiju nodibināt. Mūsdienās Saeima gan izveidoja Unibankas un Krājbankas privatizācijas likumības izvērtēšanas komisiju, taču cita starpā akceptēja Latvijas Ceļa priekšlikumu, ka komisijā jābūt pārstāvētam pa vienam deputātam no katras frakcijas – un rezultātā komisijas izveidošanas iniciators, ārpusfrakciju deputāts Jānis Ādamsons netika iekļauts šai komisijā. Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī; Lapsa L., Metzūls S., Jančevska K. Mūsu vēsture, 1985–2005, II. Rīga: Apgāds "Atēna", 2008, 70. lpp.

¹⁴⁶ Latvijas Republikas 2. Saeimas II sesijas 1926. gada 26. marta sēdes (26. sēde) stenogramma.

¹⁴⁷ Pirmajā Saeimā darbojās 20 frakcijas, II Saeimā 27 frakcijas, III Saeimā 28 frakcijas, IV Saeimā 28 frakcijas, V Saeimā 8 frakcijas, VI Saeimā 8 frakcijas, VII Saeimā 7 frakcijas, VIII Saeimā 6 frakcijas, IX Saeimā 7 frakcijas, X Saeimā 5 frakcijas, XI Saeimā 6 frakcijas, XII Saeimā 6 frakcijas.

¹⁴⁸ Latvijas Republikas 2. Saeimas V sesijas 1927. gada 1. aprīļa sēdes (18. sēde) stenogramma.

¹⁴⁹ Latvijas Republikas 3. Saeimas V sesijas 1930. gada 21. februāra sēdes (9. sēde) stenogramma.

¹⁵⁰ Jāpiezīmē, ka, ja aizklāt balsošana tāpat kā mūsdienās notika ar biļeteniem, tad atklāt balsošana tolaik izpaudās ar celšanos kājās.

¹⁵¹ Latvijas Republikas 2. Saeimas II sesijas 1926. gada 26. marta sēdes (26. sēde) stenogramma.

¹⁵² Frakciju viedokļi 2014. gada 27. novembrī. Pieejami: <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/12-saeimas-frakciju-viedokli/22840-frakciju-viedokli-2014-gada-27-novembri>.

¹⁵³ Komisijas locekļi parakstīja apliecinājumus, ka neatrodas interešu konfliktā, ka uz viņiem neattiecas Saeimas deputātu Ētikas kodeksa 10. punkts un Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 12. pants. Otrs apliecinājums ir sēdes dalībniekiem, kurā tie parakstās par to, ka ir iepazinies ar Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 11. pantu. Skat. Latvijas Republikas 12. Saeimas Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas valsts rīcību, izvērtējot 2013. gada 21. novembrī Zolitūdē notikušās traģēdijas cēloņus un turpmākajām darbībām, kas veiktas normatīvo aktu un valsts pārvaldes un pašvaldību darbības sakārtošanā, lai nepieļautu līdzīgu traģēdiju atkārtosanos, kā arī par darbībām minētās traģēdijas seku novēršanā 2014. gada 15. decembrī sēdes protokolu.

¹⁵⁴ Emīlija K., Šņore K. No komisijām ir "nopludināta" klasificēta informācija plašsaziņas līdzekļiem. LETA, 28.08.2002.

¹⁵⁵ Krastiņš J. Sāk kriminālvajāšanu pret Ādamsonu. Diena, 05.12.2002.; Saulīte J. Tiesa sākusī izskatīt Ādamsona krimināllietu. LETA, 10.11.2003.; Saulīte J. Ādamsonam par

dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu būs jāmaksā sods Ls 10 400 apmērā. LETA, 08.06.2004.; Zandere I. Arī apelācijā Ādamsonu atzīst par vainīgu dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā pedofilijas skandālā. LETA, 14.09.2006.; Cirulis E. Ādamsonam neatceļ iespējamo naudas sodu. Latvijas Avīze, 15.09.2006.; Zandere I. Ādamsonu atzīst par vainīgu dienesta stāvokļa ļaunprātīgā izmantošanā pedofilijas skandālā. LETA, 19.02.2007.; Saulīte J. Ādamsona krimināllietā ierodas liecināt divi no pieciem Saeimas izmeklēšanas komisijas deputātiem. LETA, 14.11.2003.

¹⁵⁶ Solvita Mēllupe (frakcija "Jaunais laiks") deputātu debatēs, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 2. lasījumā, Latvijas Republikas 8. Saeimas ziemas sesijas sešpadsmitā sēdē 2003. gada 10. aprīlī, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030410/st1004.htm.

¹⁵⁷ Kā norādīja likuma izstrādāji: "Pēc parlamentārās izmeklēšanas komisijas attiecīga ierosinājuma šo jautājumu izskatīs tiesa, un tikai tad, ja būs šāds tiesas lēmums, policija to arī īstenos – attiecīgo uzacīnāto personu atvedīs piespiedu kārtā uz parlamentārās izmeklēšanas komisiju." Saeimas plenārsēdē atbildīgās – Juridiskās komisijas pārstāve Solvita Mēllupe (frakcija "Jaunais laiks") deputātu debatēs, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 2. lasījumā. Latvijas Republikas 8. Saeimas ziemas sesijas sešpadsmitā sēdē 2003. gada 10. aprīlī, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030410/st1004.htm.

¹⁵⁸ Miķelsons D. Bijušais policists Margēvičs atkal neierodas uz izmeklēšanas komisijas sēdi. LETA, 17.12.2001.

¹⁵⁹ Miķelsons D. Margēvičs neierodas uz izmeklēšanas komisijas sēdi, tiks brīdināts par piespiedu nogādāšanu parlamentā. LETA, 03.12.2001.

¹⁶⁰ Ozolnieks E., Miķelsons D. Bijušais policists Margēvičs atkal neierodas uz izmeklēšanas komisijas sēdi. LETA, 17.12.2001.

¹⁶¹ Saeimas Juridiskā biroja vadītājs Gunāra Kusiņa 2000. gada 14. februāra atzinums Nr. 12/17-34 par Parlamentārās izmeklēšanas komisijas likuma projektu Saeimas Juridiskajai komisijai.

¹⁶² Egle I., Pelāne A. Repše atsakās sadarboties ar izmeklēšanas komisiju. Diena, 18.02.2004.; Lulle B. Repše sola tikai formālas atbildes viņa darījumu izmeklētājiem. Neatkarīgā Rita Avīze, 19.02.2004.; Pelāne A., Egle I. Premjers neļūtas vainīgs, bet uz komisiju ies. Diena, 19.02.2004.; Kuzmina I. Repše "izmeklētājus" neinformēs. Latvijas Avīze, 18.02.2004.; Lulle B. Komisija sāks pētīt Repšes darījumus. Neatkarīgā Rita Avīze, 11.02.2004.

¹⁶³ Kozule E. Lapsa atsakās sniegt paskaidrojumus Parlamentārajai izmeklēšanas komisijai. LETA, 27.11.2007.

¹⁶⁴ Žurnālists un skandalozās grāmatas "Tiesāšanās kā ķekšis" priekšvārda autors Lato Lapsa 2007. gadā atteicās sniegt paskaidrojumus par sevi un savu ģimeni. L. Lapsas izplatītajā paziņojumā bija teikts: "Tas nozīmē, ka es nesniegšu nekādas atbildes ne uz vienu komisijas jautājumu par sevi, savu biogrāfiju, savu privāto dzīvi, savu profesionālo darbību, saviem vērojumiem, saviem uzskatiem, savām darbībām

laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Šāda situācija bija izveidojusies 2012. gada 29. augustā, kad Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas Krājbankas uzraudzības nodrošināšanas, darbības apturēšanas un maksātnešpējas procesa ietekmi uz Latvijas Republikas finanšu sistēmu sēdē, balsojot tika apstiprināts komisijas galaziņojums, bet to neparakstīja četri komisijas locekļi.¹⁵² Galaziņojums tā arī netika nolasīts Saeimas sēdē, jo nevarēja izpildīt Saeimas Prezidija prasību¹⁵³ nodrošināt vienbalsību un līdz ar to netika publicēts. Šā iemesla dēļ būtu jāgroza Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13. panta otrā daļa, paredzot, ka lēmumu par galaziņojumu pieņem ar komisijas locekļu balsu vairākumu. Ja negroza Parlamentārās izmeklēšanas likumu un nemaina "vienbalsības principu" pret "vairākuma principu", tad joprojām varēsīm lasīt izmeklēšanas galaziņojumus, kuri, tautas valodā runājot, ir "nekādi".

Ceturtkārt, jānodrošina komisiju secinājumu un priekšlikumu apspriešana un lēmumu pieņemšana par tiem. Ir valstis, kur izmeklēšanas komisijām divu mēnešu laikā kopš to izveidošanas ir jāsaparvoti galaziņojumi,¹⁵⁴ kamēr Latvijā ir bijušas komisijas, kas divu gadu laikā spējušas sagatavot tikai vienu starpziņojumu, gada laikā sanākot vien uz divām

sēdēm, nespējot pat ievēlēt jaunu priekšsēdētāju.¹⁵⁵ Dažkārt galaziņojumus izmeklēšanas komisijas neiesniedz, jo nespēj tos uzrakstīt.¹⁵⁶ Tai pašā laikā, ja komisijas secinājumi ir lietišķi, šobrīd nav mehānisma, kā panākt to iedzīvināšanu praksē. Ir gadījumi, kad, lai pārliecinātos par Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisijas jautājumiem, valsts pārvaldē ir veidotas iekšējās izmeklēšanas un darba grupas,¹⁵⁷ bet pašā parlamentā bieži vien patstāvīgās komisijas nekādi nav reaģējušas uz izmeklēšanas komisijas secinājumiem. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 13. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka komisija savā galaziņojumā atspoguļo priekšlikumus konstatēto trūkumu novēršanai. Lai neveidotos situācija, ka komisijas priekšlikumi konstatēto trūkumu novēršanai ir publicēti, bet tālāk tie netiek vērtēti, Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 14. pants ir jāpapildina ar trešo daļu, kas noteiktu pienākumu piekritīgajām Saeimas komisijām izskatīt parlamentārās izmeklēšanas komisijas galaziņojumā atspoguļotos priekšlikumus konstatēto trūkumu novēršanai. Šādi tiktu pilnveidots parlamentārās izmeklēšanas komisiju institūts, jo palielinātos iespēja, ka komisijas veiktais darbs vainagotos ar nepieciešamajām izmaiņām normatīvajos aktos.

vai citām tēmām, kas jēlkādā aspektā atbilst likumā ierakstītajam formulējumam "paskaidrojumi par sevi un saviem ģimenes locekļiem.". L. Lapsa ar ironiju pauda viedokli, ka viņš jau ir "sniedzis plašas un detalizētas liecības tiesībsargāšanas iestādēm," pauzdam cerību, ka kādreiz pienāks laiks, kad komisijas vadītājs Juris Dobelis ar šīm liecībām tiks iepazīstināts. Skat.: Lapsa nesniegs paskaidrojumus Parlamentārājam izmeklēšanas komisijai. Pieejams: <http://www.delfi.lv/archive/index.php?id=19628323> [skatīts 28.11.2007.].

¹⁵¹ Lapsa L., Metzūāls S. Parlamentārās izmeklēšanas negods, 26.03.2011. Pieejams: http://www.pietiek.lv/raksti/parlamentaras_izmeklesanas_negods [skatīts 21.01.2014.].

¹⁵² McGrain v. Daughterty, 273 U.S. 135, 47 S. Ct. 319, 71 L. Ed. 580 (1927). Citēts pēc: The Constitutional Law Dictionary, Volume 2: Governmental Powers. Ralph C. Chandler, Richard A. Enslin, Peter G. Renstrom, Oxford, England, 1985, p. 185.

¹⁵³ Hoon v. the United Kingdom (application no. 14832/11).

¹⁵⁴ McGrain v. Daughterty, 273 U.S. 135, 47 S. Ct. 319, 71 L. Ed. 580 (1927). Citēts pēc: The Constitutional Law Dictionary, Volume 2: Governmental Powers. Ralph C. Chandler, Richard A. Enslin, Peter G. Renstrom, Oxford, England, 1985, p. 185.

¹⁵⁵ Valērijs Agešins (Tautas saskaņas partijas frakcija) deputātu debates, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 3. lasījumā, Latvijas Republikas 8. Saeimas pavasara sesijas trešā sēde 2003. gada 8. maijā, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030508/st0805.htm.

¹⁵⁶ Solvita Mellupe (frakcija "Jaunais laiks") deputātu debatēs, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 2. lasījumā. Latvijas Republikas 8. Saeimas ziema sesijas sešpadsmitā sēde 2003. gada 10. aprīlī, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030410/st1004.htm.

¹⁵⁷ Brauna A. Augstākā līmeņa izmeklēšana. Diena, 03.11.2001.

¹⁵⁸ Maizītis: Saeimai jāskaidro nevis krimināllietu apstākļi, bet tas, kādēļ neveicas izmeklēšana. LETA, 16.11.2001.

¹⁵⁹ Kalniņš V., Litvins G. Pat ja gribēja kā labāk, sanāca... Jurista Vārds, 11.11.2008., Nr. 43 (548).

¹⁶⁰ Satversmes I daļas lasīšana pa pantiem. Satversmes sapulces IV sesijas 13. sēde 1921. gada 18. oktobrī.

¹⁶¹ Turpat.

¹⁶² Turpat.

¹⁶³ Zolitūdes parlamentārās izmeklēšanas pilns nosaukums sastāv no četrdesmit viena vārda (Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas valsts rīcību, izvērtējot 2013. gada 21. novembrī Zolitūdē notikušās traģēdijas cēloņus un turpmākajām darbībām, kas veiktas normatīvo aktu un valsts pārvaldes un pašvaldību darbības sakārtošanā, lai nepieļautu līdzīgu traģēdiju atkārtoties, kā arī par darbībām minētās traģēdijas seku novēršanā), kamēr, konkretizējot nosaukumu, ir iegūti divsimt septiņdesmit seši vārdi (skatīt: <http://zolitude.saeima.lv/par-komisiju>).

¹⁵⁴ Citēts pēc: Kalniņš V., Litvins G. Pat ja gribēja kā labāk, sanāca... Jurista Vārds, 11.11.2008., Nr. 43 (548).

¹⁵⁵ Der piezīmēt, ka pirmajā neatkarības laikā Saeima parlamentārājam izmeklēšanas komisijām uzdevumus noteica. Piemēram, sienas avižu lietā Saeima līdz ar izmeklēšanas komisijas izveidošanu uzdeva 4 uzdevumus, no kuriem pēdējais bija norādījums Saeimai iesniegt konkrētus priekšlikumus "visos minētajos jautājumos", bet otrs uzdeva komisijai "noskaidrot Rīgas pilsētas IV ģimnāzijas sienas avīzes lietu, kā arī šīs skolas skolēnu pašvaldības un pulciņu darbu", bet trešais paredzēja "noskaidrot, vai izglītības ministra sodi dažu Rīgas vidusskolu direktoriem un inspektoriem ir dibināti un taisnīgi, salīdzinot ar to, kā sodīti citu skolu vadītāji un skolotāji dažos citos gadījumos." Latvijas Republikas 3. Saeimas VII sesijas 1930. gada 7. novembra sēdes (7. sēde) stenogramma.

¹⁵⁶ Kalniņš V., Litvins G. Pat ja gribēja kā labāk, sanāca... Jurista Vārds, 11.11.2008., Nr. 43 (548).

¹⁵⁷ Uz jautājumu, vai nevajadzētu papētīt Krājbankas kraha cēloņus, atbild, ka komisijai nav dots uzdevums noskaidrot "Latvijas Krājbankas" kraha cēloņus. Lāčplēsis atbildēja, ka par to bija jādomā tiem, kuri rosināja veidot komisiju. Ierosinātajiem bija jāpadomā, kādam mērķim tā tiek veidota, un precīzi jāformulē tās darba uzdevums. Lāčplēsis visai ironiski atbildēja: "Kādu komisiju pieprasīja, tāda tika izveidota. Ja būtu izveidota komisija "Latvijas Krājbankas" kraha cēloņu izmeklēšanai, tā attiecīgi arī darbotos. Komisija ir izveidota tikai seku izvērtēšanai uz Latvijas finanšu sistēmu. [...] Papildu uzdevumus parlamentārās izmeklēšanas komisijai Saeima nav devusi. Komisijas uzdevums nav pētīt "Latvijas Krājbankas" maksātnešpējas problēmu, tās cēloņus, meklēt vainīgos. [...] "Latvijas Krājbankas" parlamentārās izmeklēšanas komisijai nav dots uzdevums veikt izmeklēšanas darbības, noskaidrot vainīgos. Kozule E. Saeima pētīs tikai "Krājbankas" kraha ietekmi uz finanšu sistēmu. LETA, 22.12.2011.

¹⁵⁸ Zirnis P. Pantelējevs uzskata juristu biedrības vēstuli par nekonkrētu. LETA, 01.06.1998.

¹⁵⁹ Latvijas Republikas 8. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokols 2002. gada 27. novembrī.

¹⁶⁰ Tieslietu ministres Ingridas Labuckas 1999. gada 6. maija vēstule Nr. 1-72/37 Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja biedram Dzintaram Rasnačam.

¹⁶¹ "Par nepieņemamu uzskatām tiesu un to amatpersonu pienākumu sniegt palīdzību izmeklēšanas komisijai, uzrādot tai visus (!!!) nepieciešamos dokumentus. [...] par nepieņemamu uzskatām iespēju, ka kādu personu uz nopratināšanu Saeimā vedīs piespiedu kārtā policija." Latvijas Tiesnešu biedrības prezidenta Ivara Bičkoviča 1999. gada 11. maija vēstule Saeimas Juridiskai komisijai.

¹⁶² Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieka P. Gruziņa 1999. gada 12. maija vēstule Nr. 7.2-1/436 Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja biedram Dzintaram Rasnačam.

¹⁶³ Ģenerālprokurora Jāņa Skraštiņa 1999. gada 11. maija vēstule Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam Linardam Muciņam.

Piektkārt, kā jau tika runāts, Latvijā nav augstāko amatpersonu atstādināšanas institūta, kas citviet pasaulē pazīstams ar "impīčmenta" vārdu. Atstādināšanas institūts ir būtisks, jo tas vienlaikus ir arī amatpersonu darba objektīvs un publisks

Izmeklēšanu komisiju produktīvs rezultāts iespējams patiešām tikai visu parlamenta spēku sadarbībā un valdības līdzdarbībā.

izvērtēšanas mehānisms. To pierāda Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja vadītāju, augstāko tiesnešu atstādināšana un citi piemēri. Mazākais, ko šai ziņā varētu uzsākt, būtu ieviest Albānijas pieredzi. Šai valstī impīčmenta procedūra ir salikta kopā ar parlamentāro izmeklēšanu. Albānijas konstitūcijas 77. pants paredz izveidot parlamentārās izmeklēšanas komisijas, ja to prasa 1/4 deputātu – tātad līdzīgi kā Vācijā vai Latvijā, taču papildus Parlamentārās izmeklēšanas likums paredz, ka parlamentārās izmeklēšanas var rosināt arī pieci deputāti vai patstāvīgās komisijas, kas izmeklē amatpersonu nodarījumus un atbilstību.

¹³⁴ Solvita Mellepe (frakcija "Jaunais laiks") deputātu debatēs, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 2. lasījumā. Latvijas Republikas 8. Saeimas ziemas sesijas sešpadsmitā sēde 2003. gada 10. aprīlī, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030410/st1004.htm.

¹³⁵ Normatīvo tiesību aktu hierarhijas sistēma praktiski nozīmē to, ka normatīvais tiesību akts, kas šajā hierarhijā atrodas augstākā rangā, ir formulēts abstraktāk nekā akts, kas atrodas zemākā rangā. Šādā veidā augstāka ranga akts, tā normatīvais saturs ietver zemāka ranga akta saturu, bet zemāka ranga akts konkrētīzē augstāka ranga akta, piemēro to specifiskākam gadījumam. Skat.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 39. lpp.

¹³⁶ Tieslietu ministres Ingridas Labuckas 1999. gada 6. maija vēstule Nr. 1-72/37 Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja biedram Dzintaram Rasnačam.

¹³⁷ Madara L. Parlamentārā izmeklēšanas komisija iesniedz Saeimai gala ziņojumu. LETA, 23.09.2002.

¹³⁸ Gallīte D. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju ziņojumus lasot. Jurista Vārds, 02.12.2014., Nr. 47.

¹³⁹ Turpat.

¹⁴⁰ Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 24. lpp.

¹⁴¹ Parlamentārās izmeklēšanas komisijas secinājumi ir bijuši par pamatu Saeimai izskatīt jautājumu par uzticības izteikšanu valdībai 1998. gadā pavasarī. Skat.: Mazure L. Pirmdien ārkārtas sēdē Saeima lems par uzticību valdībai. LETA, 02.03.1998.

¹⁴² Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05 (99) secinājumu daļas 2. punkts. Skat. arī: Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 145. lpp.

¹⁴³ Solvita Mellepe (frakcija "Jaunais laiks") deputātu debatēs, pieņemot Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumu 2. lasījumā. Latvijas Republikas 8. Saeimas ziemas sesijas sešpadsmitā sēde 2003. gada 10. aprīlī, Saeimas sēdes stenogramma, pieejama: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_030410/st1004.htm.

¹⁴⁴ Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes pilna laika klātienē studenta Daniēla Buka-Vaivada diplomdarbs "Latvijas Republikas Saeimas parlamentārās izmeklēšanas komisiju statuss un iespējamās attīstības perspektīvas", aizstāvēts 2004. gadā, 10. lpp.

¹⁴⁵ Kozule E. "Latvijas Krājbankas" Parlamentārās izmeklēšanas komisija mācās strādāt. LETA, 20.12.2011.

¹⁴⁶ Rules of Procedure for Parliamentary Investigating Committees. 1st Annex to the Federal Law on the Rules of Procedure of the National Council of 1975. Pieejams: <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/UAAUS/>.

¹⁴⁷ Līcīte M. Saeimas komisija liek Dobelīm iepazīstināt Čepāni ar Parlamentārās izmeklēšanas komisijas protokoliem. LETA, 23.09.2008.

¹⁴⁸ Zolitūdes komisija ir pirmā parlamentārā izmeklēšanas komisija, kas izveidoja savu mājaslapu: <http://zolitude.saeima.lv/>.

Noslēgums

Parlamentārais vairākums un parlamentārais mazākums vienmēr ir spiesti savstarpēji diskutēt un kopīgi meklēt labākos risinājumus. Parlamentāriešu diskusijas atklātība pakļauj parlamentu pilsoņu kopuma kontrolei.¹⁵⁸ Satversmes uzdevums ir iezīmēt pamatvērtības un politikas saturiskos virzienus. Konstitūcija nedrīkst pārmērīgi ierobežot vai kavēt demokrātisko politisko procesu, kam jāatstāj plašs politikas veidošanas lauks.¹⁵⁹ Visu paredzēt konstitūcijā nevar, un, protams, parlamentārās izmeklēšanas darbu ir vienkārši izjaukt: kvoruma trūkuma dēļ¹⁶⁰ atsaucot deputātus no komisijas sastāva,¹⁶¹ opozīcijas izveidotā komisijā par vadītāju ieceļot pozīcijai izdevīgu deputātu¹⁶² vai cita iemesla pēc.¹⁶³ Parlamentārās demokrātijas pilnvērtīga funkcionēšana lielā mērā ir atkarīga no pašiem politiķiem, un to, cik vāra var būt patiesi demokrātiska valsts, ir jau pierādījusi Veimāras republika, kuras darbības principi ir iestrādāti arī mūsu Satversmē. Sabiedrības interese par parlamentā notiekošiem politiskiem procesiem ir nepieciešama pašam parlamentam, jo palielina uzticību un novērš aizdomas par oligarhu vai citu nedemokrātisku veidojumu ietekmi uz tautas vēlētiem priekšstāvjiem. ■

¹⁴⁹ Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 93. lpp.

¹⁵⁰ Vanags K. Latvijas valsts Satversme. L. Rumaka apgāds Valkā, 1948, 27. lpp.

¹⁵¹ Minēto apstiprina Zolitūdes traģēdijas parlamentārās izmeklēšanas komunikācija ar sabiedrību, kas ir atgriezeniska. Pirmkārt, to nodrošina komisijas mājaslapa un sešu videotranslēšana tiešraidē. Tieši izmeklēšanas atklātības princips palielina ja izmeklēšanas komisiju iespējas ietekmēt politiskos procesus. Zolitūdes parlamentārās izmeklēšanas komisijas sēdes ir atklātas un tās var skatīties tiešraidē Saeimas mājaslapā, kā arī portālā Delfi.

¹⁵² Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas Krājbankas uzraudzības nodrošināšanas, darbības apturēšanas un maksātnespējas procesa ietekmi uz Latvijas Republikas finanšu sistēmu 2012. gada 4. septembra vēstule Nr. 9/17-2/i/58-11/12 Saeimas Prezidijam. Pieejama: Saeimas arhivā.

¹⁵³ Elektroniskā dokumentu informatīvā sistēma (ELDĪS). Atbilde uz vēstuli Nr. 9/17-2/i/58-11/12.

¹⁵⁴ Tā tas ir Turcijā, kur parlaments pēc šo trīs mēnešu iztecēšanas vēl var lemt par izmeklēšanas pagarināšanu uz diviem mēnešiem. Pieejams: <http://global.tbmm.gov.tr/index.php/EN/ys/icerik/37>.

¹⁵⁵ Kuzmina I. Saeimas izmeklētāji turpinās darbu. Latvijas Avīze, 23.12.2005.

¹⁵⁶ Piemēram, komisija par iespējamām pretlikumīgajām darbībām AS Parex banka pārņemšanā un restrukturizācijā tika izveidota uz 3 mēnešiem. Atbildes uz informācijas pieprasījumiem tā saņēma pāris nedēļas pirms tās darbības termiņa beigām. Ierosinājumu pagarināt tās darbību Saeima neatbalstīja, tādēļ neuzrakstījusi galazīņojumu, jo nepaspēja iedzījināties dokumentos, tā beidza pastāvēt. Lasmanis J. Ar likumu nepieļaus paniku. Neatkarīgā Rita Avīze, 21.12.2011.

¹⁵⁷ Par Valsts ieņēmumu dienestu saistībā ar Saeimas parlamentārās komisijas paziņojumu (Valsts ieņēmumu dienesta Komunikācijas nodaļa). Latvijas Vēstnesis, 24.09.2002.

¹⁵⁸ Pleps J. Satversmes iztulkošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012, 93. lpp.

¹⁵⁹ Balodis R., Levits E. Satversmes ievada interpretēšanas (komentēšanas) pamatjautājumi. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 41. lpp.

¹⁶⁰ Zvirbulis Ģ. Apšaubā parlamentārās izmeklēšanas lietderību. Latvijas Avīze, 14.06.2012.

¹⁶¹ Kozule E. Šlesers un Stalidžāne aiziet no parlamentārās izmeklēšanas komisijas. LETA, 10.06.2002; Līcīte M. Saeimas komisija lūgus nodrošināt deputātu ierašanās uz sēdēm. LETA, 23.09.2002.; Līcīte M. Deputātus Ūdri, Baldženu, Stīrānu un Vitolu neizdodas izslēgt no komisijas. LETA, 30.09.2002.; JL pamet izmeklēšanas komisiju. Diena, 15.03.2004.

¹⁶² Egle I. Dobelīm grib uzticēt izmeklēšanas komisijas vadību. Diena, 13.09.2007.

¹⁶³ Lulle B. Nosoda Repšes atteikšanos sniegt ziņas parlamentārās izmeklēšanas komisijai. Neatkarīgā Rita Avīze, 18.02.2004.